

Bibliotekens ekonomiska effekter

Bibliotekens ekonomiska effekter

Rapporten i korthet

Rapporten redogör för de ekonomiska effekterna av Finlands allmänna bibliotek. Utredningen gjordes på uppdrag av Finlands biblioteksförning och Finlands svenska biblioteksförning och har fått stöd av Stiftelsen för kommunal utveckling, Axiell Finland och Finlands biblioteksstiftelse. Rapporten publiceras den 7 juni 2017.

Författare

Vesa Kokkonen är analytiker vid Oxford Reseach Oy

Närmare uppgifter om rapporten: vesa.kokkonen@oxfordresearch.fi, +358442032009

Oxford Research

Knowledge for a better society

Oxford Research är ett nordiskt konsultföretag som specialiserat sig på regional utveckling och näringslivsutveckling samt främjande av välfärden på bred front.

Inom dessa områden arbetar Oxford Research med forskning, utveckling och innovation samt kommun- och områdesutveckling och behandlar sociala, utbildningsrelaterade och arbetsmarknadsrelaterade frågor.

Oxford Research utför utvärderingar och analyser samt erbjuder strategiska konsulttjänster. Företaget för också vidare sina samlade kunskaper via olika seminarier och andra evenemang.

Hos Oxford Research förenas djupgående akademiska kunskaper och ett gediget strategiskt synsätt med utmärkt kommunikationsförmåga.

Oxford Research grundades 1995. Oxford Research har kontor i Finland, Danmark, Norge, Sverige och Lettland. Oxford Research hör till The Oxford Group.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	1
2.	Referensram och avgränsningar	2
3.	Undersökningar om bibliotekens effekter som gjorts på senare tid runt om i världen	4
4.	Finlands bibliotek	5
5.	Läskunnighetens ekonomiska effekter	13
5.1	Läskunnighetens ekonomiska betydelse	13
5.2	Biblioteken når finländarna	15
6.	Digitaliseringen och den offentliga sektorns produktivitet	16
7.	Lokalerna skapar dynamik	22
8.	Case Tammerfors	23
9.	Övriga effekter	27
10.	Slutsatser	28
	Källor	31
	Statistikkällor	33
	Intervjuer	33

1. Inledning

Biblioteken har en viktig roll som upprätthållare av bildning. Servicenätet omfattar alla kommuner och tjänsterna är gratis, varför biblioteken är tillgängliga för alla. Avgiftsfriheten har på senare tid utökats ytterligare bl.a. genom att reserveringsavgifterna har slopats. I det här avseendet skiljer sig biblioteken från många andra kultur- och fritidstjänster.

Det är viktigt att klargöra bibliotekens ekonomiska effekter. I det politiska beslutsfattandet är det lätt att notera de kostnader som biblioteken medför, medan nyttan av dem inte är lika uppenbar. Att skapa en helhetsbild är ingen lätt uppgift eftersom effekterna uppstår via flera olika kanaler. Det är viktigt att känna till dessa kanaler, även om man inte kan göra en noggrann ekonomisk bedömning av dem alla.

Bibliotekens betydelse är aktuell av många olika orsaker. I PISA-undersökningen framkom det att finländska ungdomars läskunnighet har försämrats. Nivån på läskunnigheten är fortfarande hög, men trenden oroar. Läskunnigheten har försämrats särskilt bland pojkar, bland dem som bor i landsbygdskommuner och bland dem vars socioekonomiska ställning är svagast. Det här tyder på att det finländska samhället och skolväsendet inte längre kan garantera jämlikhet.

En annan viktig orsak är vård- och landskapsreformen. Reformen påverkar kommunernas uppgifter i hög grad. Utbildnings- och kultursektorn utgör en större del av kommunens verksamhet än tidigare, varför dess relativa betydelse i beslutsfattandet ökar. Samtidigt ökar bibliotekens betydelse som främjare av välfärden. Social- och hälsovårdsväsendet övergår till landskapen, medan kommunerna får ansvara för de förebyggande åtgärderna. Därför betonas just nu kulturtjänsternas betydelse som både hälsofrämjare och skapare av gemenskap.

En tredje anledning att undersöka bibliotekens ekonomiska effekter är digitaliseringen. Tjänster digitaliseras både inom den offentliga och den privata sektorn för att förbättra lönsamheten. Förutom att digitaliseringen innebär kostnadsbesparingar förbättrar den också tjänsternas tillgänglighet. De elektroniska tjänsterna är tillgängliga oberoende av tid och plats. Utvecklingen har emellertid också en avigsida eftersom alla inte har möjlighet att använda en internetenhet trots att informationstekniken har fått stor spridning. Människornas kunskaper varierar också. Problemet har noterats i den offentliga förvaltningen, och det märks också i bibliotekens vardag. Biblioteken utvecklas i allt högre grad till stödpunkter för informationssamhället. På biblioteken har besökarna redan länge kunnat använda datorer och internet, och de har fått råd om hur de används. I dag, när många arbets- och socialtjänster alltmer överförs till nätet, flyttas trycket på rådgivning till biblioteken som fortfarande har ett fysiskt serviceställe i alla kommuner.

Biblioteken verkar i en lagstiftningsmiljö i förvandling. Den nya bibliotekslagen (lagen om allmänna bibliotek 1492/2016) trädde i kraft 1.1.2017, och genom lagen vill man främja

1. befolkningens likvärdiga möjligheter till bildning och kultur,

2. tillgången till och användningen av information,
3. läskulturen och en mångsidig läskunnighet,
4. möjligheterna till livslångt lärande och utveckling av kompetensen,
5. ett aktivt medborgarskap, demokrati och yttrandefrihet.

En annan viktig lagstiftningsreform är tillgänglighetsdirektivet (Europaparlamentets och rådets direktiv (2016/2012)). Syftet med direktivet är att främja allas möjlighet att delta på ett jämlikt sätt i det digitala samhället. Staten har vidtagit flera åtgärder för att förbättra tillgängligheten, men direktivet fastställer tydliga mål. Det aktiva medborgarskap som den nya bibliotekslagen har som mål förverkligas inte om en del av befolkningen lämnas utanför digitaliseringen. Även detta framhäver bibliotekens aktiva roll.

2. Referensram och avgränsningar

I utredningen används en logisk referensram, vilket innebär att man utgår från de befintliga resurserna. Med hjälp av dem får man till stånd önskade funktioner (t.ex. utlåning), vilket ger avkastning (de unga läser mer och läskunnigheten förbättras). Avkastningen får i sin tur olika effekter (unga med bättre läskunnighet får lättare arbete).

Utredningen fokuserar på kommunernas allmänna bibliotek. Vi har inte tagit med bibliotek vid läroanstalter eller specialbibliotek. Deras uppgifter och effekter avviker något från de allmänna bibliotekens, och deras verksamhet riktas till en mer avgränsad kundkrets.

Biblioteken samverkar med många andra offentliga och privata aktörer. Det är därför inte helt okomplicerat att bedöma deras effekter. T.ex. när det gäller läskunnigheten är samarbetet med daghem, skolor och hemmen av stor betydelse. Biblioteken är väl medvetna om detta, och samarbetet har långa traditioner.

När det gäller arbetet för att undvika marginalisering är samarbetet ännu viktigare. Hälsovården, socialvården, ungdomsarbetet och skolan strävar alla efter att hjälpa varje ungdom att hitta sin plats i samhället. I det gemensamma arbetet deltar även församlingar, idrottsföreningar och andra organisationer som erbjuder hobbyverksamhet samt många stiftelser. Även frivilliga som ställer upp som t.ex. stödfamiljer eller stödpersoner är en viktig del i detta. Biblioteken är alltså bara en av många aktörer som stöder de ungas utveckling till vuxna. För utredningens del är det av betydelse att biblioteken har en egen specifik roll som stöd i utvecklingen av just de kunskaper som krävs i informationssamhället. Läskunnighet är en väsentlig kunskap som behövs både för utbildning, i arbetslivet och för att utträtta olika ärenden i vardagen.

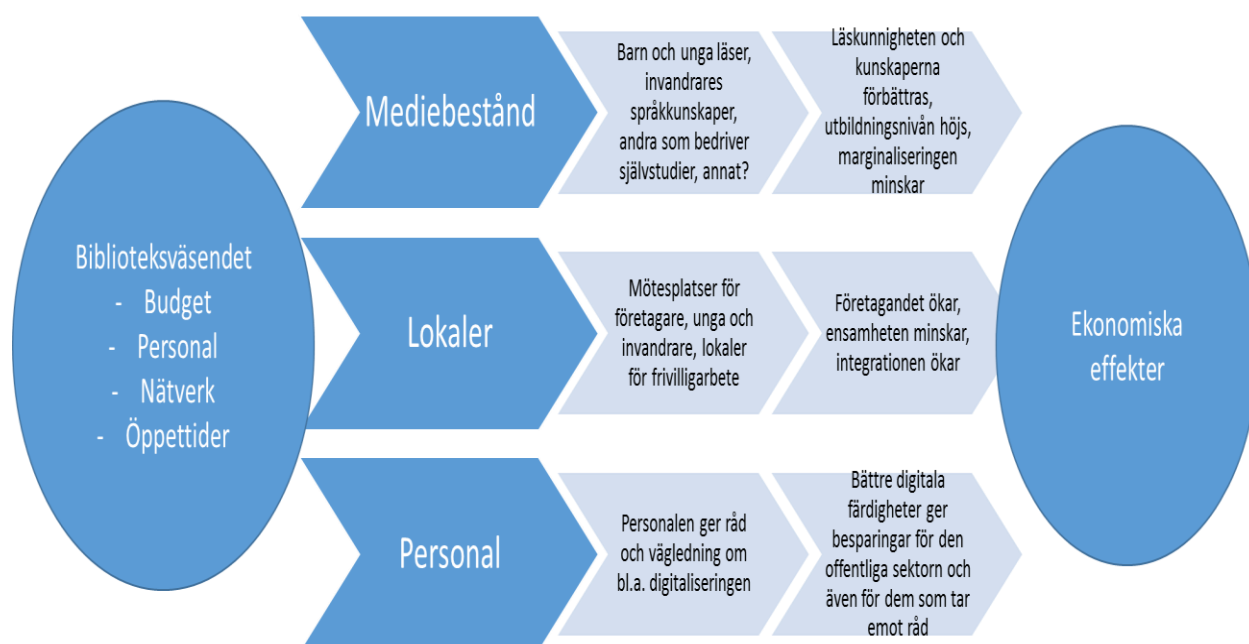

Bild 1: Utredningens referensram

Bild 1 visar utredningens referensram. Utgångspunkten är biblioteksverksamhetens resurser. Man kan utgå från budgeten, dvs. de totala ekonomiska medel som biblioteken har tillgång till. Därefter måste man besluta hur budgeten ska fördelas på olika delområden, dvs. mediebestånd, lokaler och personal. Det här bestämmer verksamhetens karaktär och även vilka effekter den får. Biblioteksväsendet fattar ett strategiskt beslut om vilka områden man vill satsa på. Är t.ex. den tillgänglighet som ett tätt biblioteksnät erbjuder viktig, eller är det viktigare att utveckla mediebeståndet?

Mediebeståndet: Kärnan i biblioteksverksamheten är mediebeståndet, dvs. det material som lånas ut. Mediebeståndet består av böcker, periodika, elektroniskt material samt audiovisuella inspelningar (filmer, musik, spel). Dessutom tillhandahåller biblioteken exempelvis arbetsredskap, instrument, motionsredskap m.m.

För mediebeståndets del har vi begränsat materialet så att det material som stöder läskunnighet och lärande har tagits med i utredningen. I analysen lyfter vi därför framför allt fram böcker, periodika och e-böcker.

Personalen: Personalen påverkar bibliotekens alla funktioner. I denna utredning ses rådgivning och utbildning som personalens viktigaste verksamhet. Begränsningen har gjorts utgående från analysens behov. Rådgivningen blir en allt större del av personalens arbete i och med att bl.a. självbetjäning vid utlåning och effektivare logistik har frigjort personal från dessa uppgifter.

Lokalerna: Lokalerna är en central del av biblioteksverksamheten, och de möjliggör den övriga verksamheten. På lokalerna inverkar både det befintliga biblioteks nätet och vilka lokaler de enskilda biblioteken har till sitt förfogande. Lokalernas karaktär i biblioteksverksamheten förändras ständigt. Å ena sidan betonas det faktum att bibliotekens kärnverksamhet, dvs. utlåningen av material, även kan skötas någon annanstans än i bibliotekens egna serviceställen. Materialet kan exempelvis hämtas och lämnas i ungdomslokaler, och biblioteken kan leverera det till bl.a. sjukhus och andra inrättningar. Å andra sidan har bibliotekens roll som mötesplats för medborgarna betonats, och dessa platser som är tillgängliga för alla har flera olika effekter. Lokalerna används som arbetslokaler av företagare och frilansare och som mötesplatser av ungdomar. Ändamålsenligt utformade lokaler kan också användas för rådgivningstjänster och frivilligverksamhet, och de erbjuder en möjlighet att bekanta sig med materialet. I lokalerna kan det också ordnas utbildning och olika evenemang, som är av stor betydelse för biblioteken som helhet.

Med hjälp av de befintliga resurserna möjliggörs olika funktioner. De beskrivs bäst med hjälp av verksamhetens **volymuppgifter**, som anger hur mycket material som lånas på biblioteken, i hur stor utsträckning rådgivningstjänsterna anlitas och i vilken omfattning biblioteken besöks rent generellt. Dessa avkastningar ger de egentliga effekterna, dvs. förbättrad läskunnighet, inlärning, förbättrade digitala kunskaper osv.

Avkastningarna omvandlas till effekter, vars ekonomiska betydelse kan bedömas. När det gäller de ekonomiska effekterna görs bedömningen utifrån effektens storleksordning. Eftersom de företeelser som granskas har många bakomliggande orsaker är det komplicerat att ange några exakta siffror.

Metoderna: När det gäller metoderna grundar sig undersökningen på befintlig litteratur, statistik och intervjuer med sakkunniga. Det har gjorts många undersökningar om utredningens teman läskunnighet, digitalisering, öppna lokaler och biblioteken i sig samt flera omfattande internationella jämförelser som tangerar ämnet, bl.a. PISA- och PIAAC-undersökningarna. Målet för utredningen är att sammanfoga redan befintlig information och granska den ur bibliotekens synvinkel.

3. Undersökningar om bibliotekens effekter som gjorts på senare tid runt om i världen

Bibliotekens effekter har undersökts relativt ingående. Danmark utgör ett intressant jämförelseobjekt för Finland, eftersom Danmark och Finland liknar varandra på många sätt. I Danmark har Jervelund et. al (2015) gjort en bedömning av de offentliga bibliotekens effekter, där man bl.a. beaktat människornas vilja att betala, hur läskunnigheten har förbättrats samt hur den digitala transformationen har påskyndats.

Enligt undersökningen var danskarna beredda att betala 4 miljarder danska kronor för sina bibliotekstjänster, vilket är betydligt mer än de 2,5 miljarder danska kronor som årligen används för biblioteken.

Skillnaden mellan betalningsviljan och de faktiska kostnaderna kan ses som en indikator på bibliotekens mervärde.

I Danmark ger bibliotekens positiva inverkan på läskunnigheten en avkastning på 2 miljarder danska kronor, vilket motsvarar 0,1 % av Danmarks årliga bruttonationalprodukt. I undersökningen bedömde man att de danska bibliotekens stöd till digitaliseringen av den offentliga sektorn årligen medför kostnadsbesparingar på uppskattningsvis 100–200 miljoner danska kronor. De positiva effekterna av läskunnigheten motsvarar i sig nästan kostnaderna för biblioteken.

Bibliotekens effekter i ett bredare perspektiv har bedömts i olika delar av världen med hjälp av ROI-mallar (Return on investment). Mallarna är populära framför allt i USA, där en förutsättning för offentliga investeringar är att det har gjorts en effektivitetsberäkning. I input–output-analyser, som har mycket gemensamt med ROI-beräkningar, räknar man ut vilken avkastning en viss insats ger. Typiska input–output-analyser utgår från att de medel som investerats i biblioteken cirkulerar i ekonomin, vilket skapar ny efterfrågan och därigenom ökar produktionen. I ROI-beräkningar beaktas normalt den besparing som besökarna gör (jämfört med marknadspriset), den ökade köpkraft som lönerna ger samt bl.a. det faktum att biblioteksbesökarna under besöket även konsumerar andra tjänster i det samhälle som betalar för att upprätthålla biblioteket.

Den danska tankesmedjan Fremtidens Biblioteker har gjort en lista över effektivitetsberäkningar som gjorts med hjälp av dessa metoder i Europa. I Spanien bedömdes 1 euro ge en avkastning på 3 euro, i Storbritannien uppskattades avkastningen på 1 pund till 4,4 pund, i Norge gav 1 krona 4 kronor medan relationstalet i en annan bedömning i Spanien, i Barcelona, var 4,25. Sammantaget visar den globala forskningen tydligt att den avkastning som biblioteken ger i form av välfärd är betydligt större än de offentliga medel som de använder.

Steffen et al. (2009) konstaterar i en undersökning om biblioteken i Colorado att utgångsantagandena påverkar resultatet av en ROI-beräkning. Även i denna jämförelse var den typiska avkastningen ungefär fyra gånger insatsen. Som bäst var avkastningen mer än 31 gånger större än insatsen. Detta var fallet för ett bibliotek där besökarantalet var påfallande stort i förhållande till bibliotekets storlek och resurser. Även i andra amerikanska utredningar har man kommit fram till en avkastning som är ungefär fyra gånger insatsen. En undersökning i Indiana visade att den direkta nyttan av biblioteken var 2,83 dollar per använd dollar (Indiana Business Research Center (2007)).

Sammanfattningsvis kan man alltså utifrån det internationella materialet anta att koefficienten 4 kan tillämpas även i Finland. Utgångspunkten i denna utredning är dock en annan än i de beräkningar som gjorts på olika håll i världen. Syftet är att bedöma bibliotekens positiva effekter för dem som använder tjänsterna och den nytta som detta ger. Det skulle emellertid vara intressant att även i Finland göra en konsekvensanalys enligt ROI-mallarna.

4. Finlands bibliotek

I Finland hör biblioteken till de lagstadgade kommunala tjänsterna. De finns därför i hela landet. Det här gör att Finland har ett tätt biblioteksnät jämfört med många andra länder. Under de senaste åren har antalet serviceställen för de kommunala biblioteken klart minskat. Detta gäller alla typer av serviceställen: huvudbibliotek, biblioteksfilialer, bokbussar och anstaltsbibliotek.

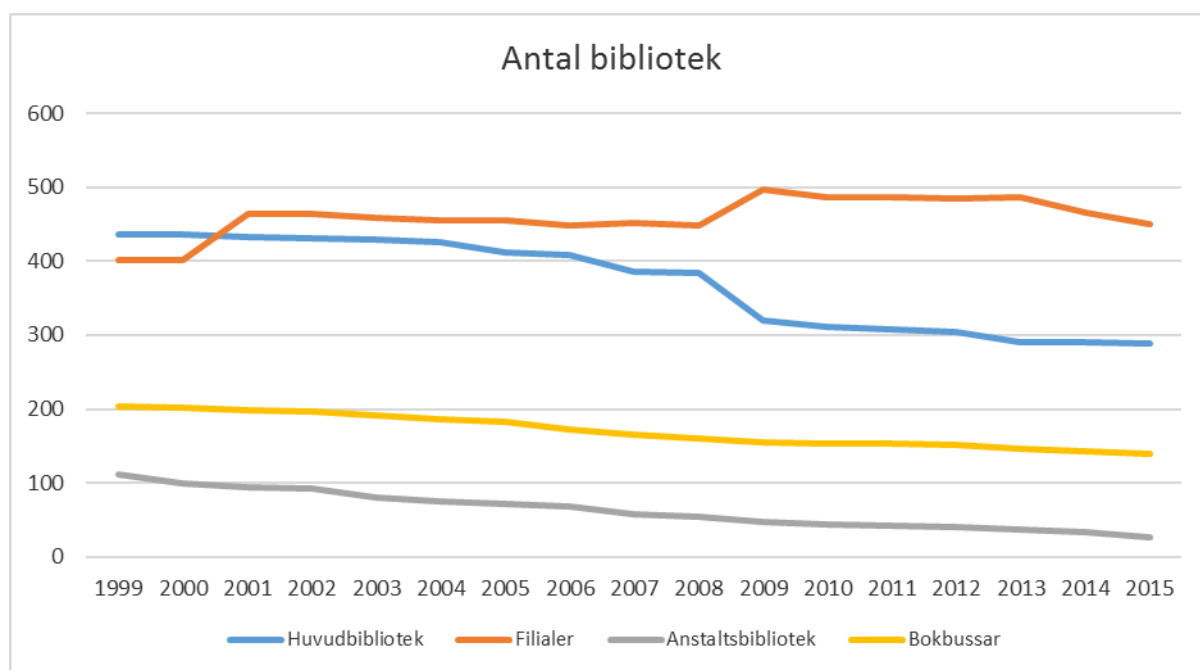

Bild 2: Antal bibliotek

En av orsakerna till det minskade antalet serviceställen är de kommunsammanslagningar som gjorts. Sammanslagningarna märks framför allt på att huvudbiblioteken har minskat snabbare än biblioteksfilialerna eftersom huvudbibliotek i samband med sammanslagningarna har ändrats till biblioteksfilialer. Även totalt sett håller antalet serviceställen på att minska. Nätet av serviceställen berättar emellertid inte hela sanningen. Utvecklingen av utlåningssystemen har ökat tillgången till bibliotekens material. T.ex. levererar biblioteken i dag cirkulerande bokbestånd till anstalter som förr hade egna serviceställen. Detta innebär att biblioteksmaterialet fortfarande är tillgängligt på många platser där det egentliga servicestället har lagts ner.

Bibliotekens sammanlagda öppethållningstimmar har minskat sedan 1999. Sedan 2013 har självbetjäningstimmarna jämnat ut minskningen av öppethållningstimmar. Samtidigt har antalet öppethållningstimmar då personal är närvarande minskat kraftigt.

Överlag verkar bibliotekens tillgänglighet ha örsämrats. När det gäller tillgängligheten måste man emellertid även beakta var biblioteken är belägna och hur lätt det är att ta sig till dem. Många städer strävar efter att utveckla biblioteksnätet så att biblioteken är belägna i närheten av goda trafikförbindelser. Dessutom har biblioteken flyttat in i köpcentren. Även nättjänsterna och det elektroniska materialet har gjort det lättare att uträtta ärenden på biblioteket.

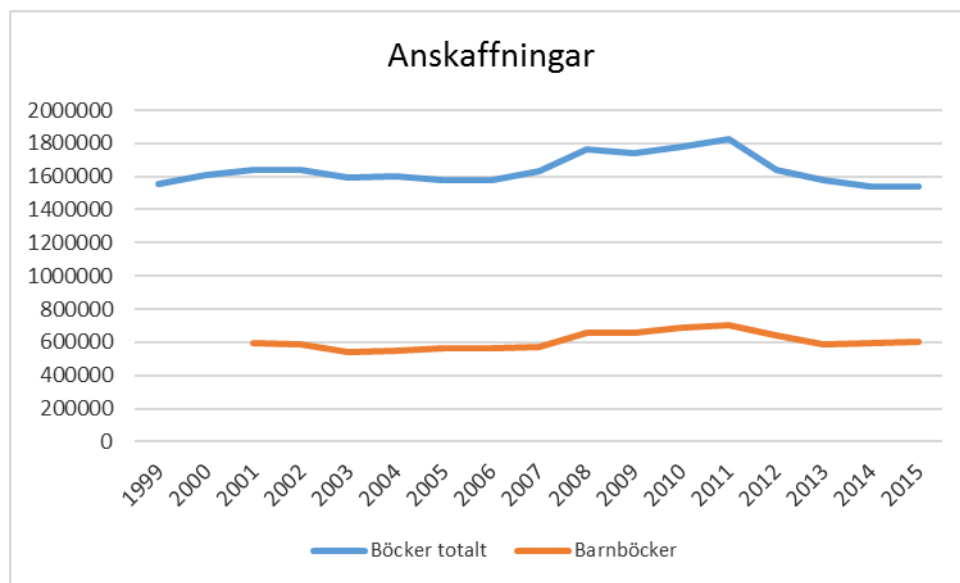

Bild 3: Anskaffningar

Antalet anskaffningar som biblioteken har gjort har varierat under de senaste åren. Flest anskaffningar gjordes år 2011. Därefter har antalet anskaffningar sjunkit, framför allt när det gäller alla böcker sammanlagt. Antalet barnböcker som anskaffades år 2015 var ungefär detsamma som år 2001.

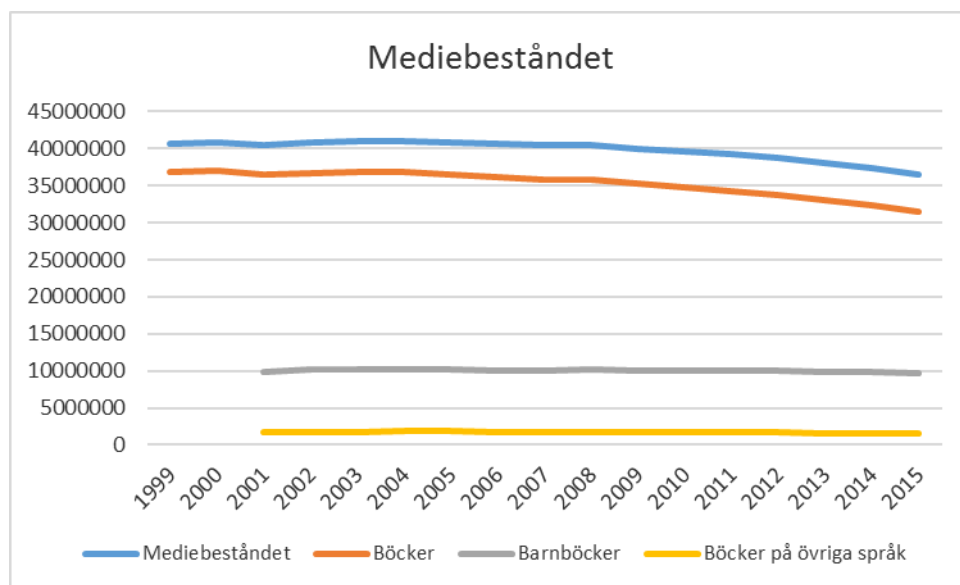

Bild 4: Mediebeståndet

Mediebeståndet har klart minskat. En bidragande orsak till detta är sannolikt att biblioteks nätverket har glesats ut. Biblioteken har också medvetet valt lösningar där man har utvidgat bl.a. arbetslokalerna på mediebeståndets bekostnad. Samtidigt har biblioteken utvecklat logistiken så att materialet cirkulerar effektivare mellan de olika serviceställena och biblioteken. På så sätt påverkar minskningen av mediebeståndet inte tillgången till material i motsvarande grad.

Minskningen av barnboksbeståndet har inte varit lika kraftig. En liten minskning kan ändå konstateras. Däremot är minskningen tydligare när det gäller böcker på övriga språk (dvs. inte finska eller svenska). Det här är en viktig iakttagelse, eftersom minskningen av litteratur på övriga språk sannolikt inte kan förklaras enbart med att logistiken har effektiviserats.

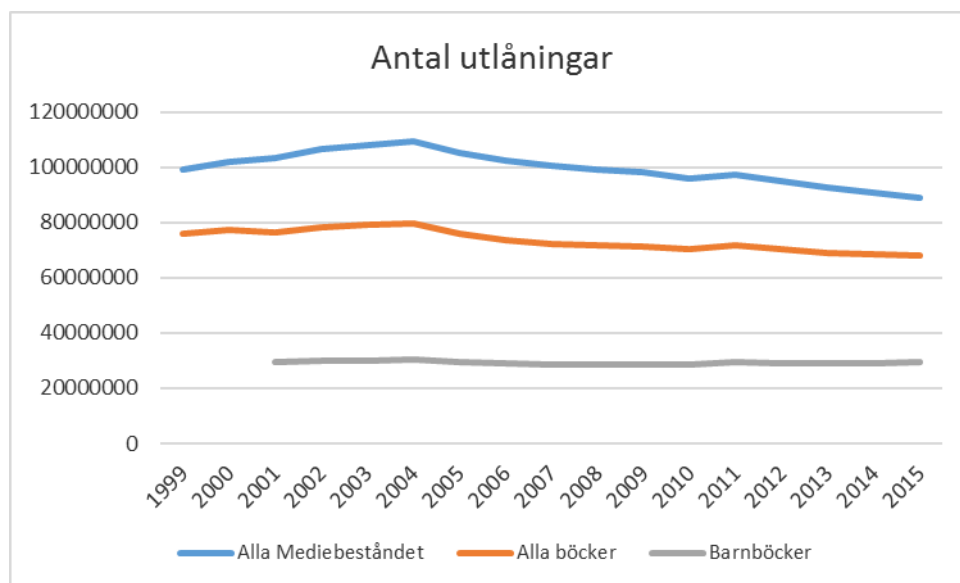

Bild 5: Antal utlåningar

Lånevolymerna har klart minskat efter år 2004. Lånevolymerna för allt material har minskat ännu fortare än lånevolymen för böcker. Minskningen har varit störst för ljudinspelningarna. Därtill har också utlåningen av CR-ROM minskat klart, liksom utlåningen av DVD-/Blue-ray-inspelningar. Den ökade digitala distributionen av musik och filmer har sannolikt även påverkat bibliotekens lånevolym. Detta har i sin tur ökat litteraturens relativa betydelse samtidigt som det material som lånas ut har blivit mångsidigare.

Lånevolymen för barnböcker förefaller stabil, och sedan 2012 har utlåningen ökat något. År 2015 gällde så mycket som 33 % av alla lån barnböcker. Detta visar på den betydelse som biblioteken har särskilt för barnens läsintresse.

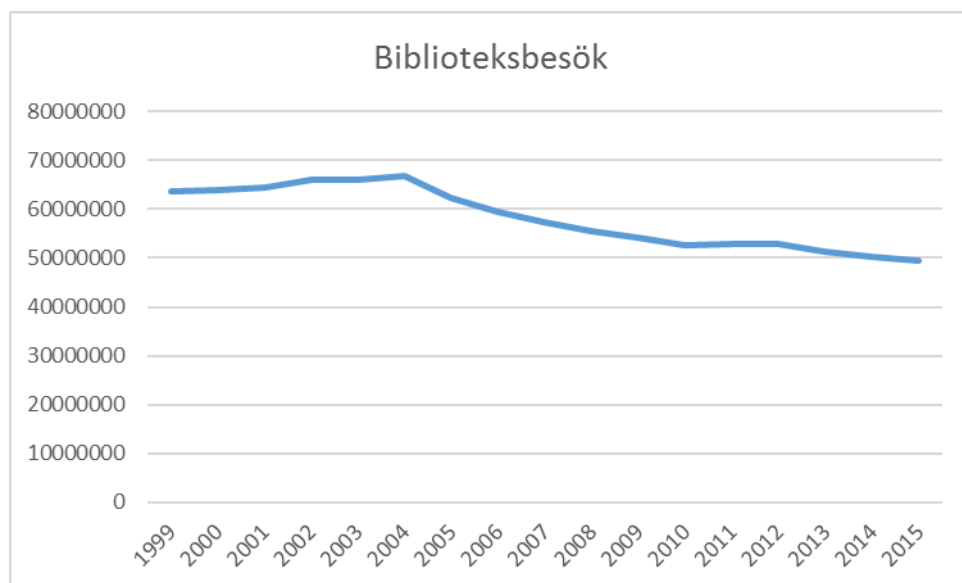

Bild 6: Biblioteksbesök

Biblioteksbesöken har klart minskat efter år 2004. Besöken har dock inte påverkat det totala antalet låntagare. Med tanke på helhetsbilden bör man komma ihåg att biblioteken i allt högre grad tillhandahåller sina tjänster via nätet. Detta kan påverka behovet av fysiska besök eftersom man t.ex. kan förnya böcker, söka material, betala förseningsavgifter osv. via nätet.

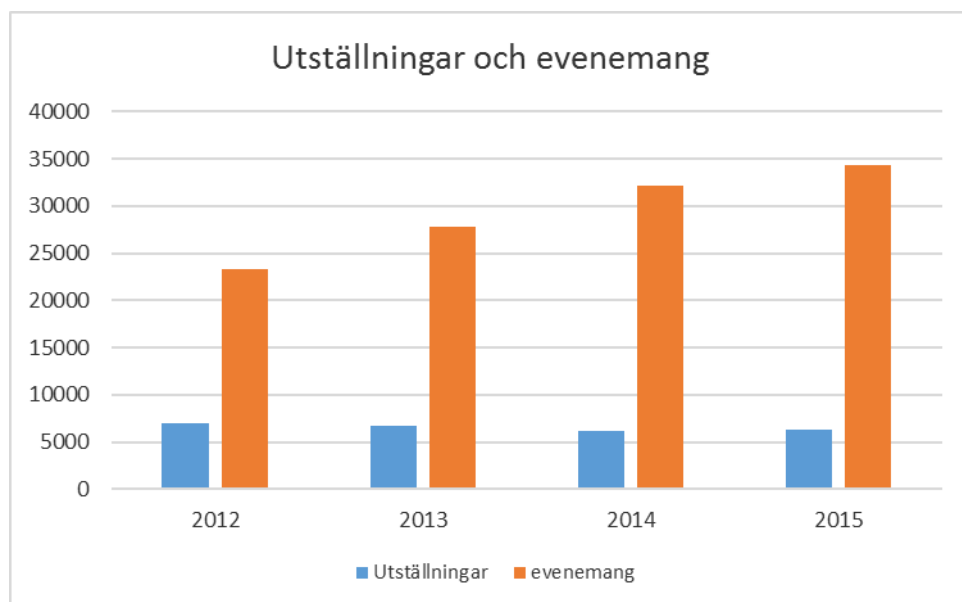

Bild 7: Utställningar och evenemang

Antalet evenemang som ordnas i biblioteken har stadigt ökat under de senaste åren medan utställningsverksamheten har utvecklats i en lugnare takt. Antalet personer som besöker evenemang och utställningar har ökat, och år 2015 besöktes olika evenemang närmare 900 000 gånger. Evenemangens betydelse för bibliotekens effekter är en intressant fråga. Medan antalet lån och besökare har minskat har evenemangen i sin tur klart ökat intresset för biblioteken. Utifrån det tillgängliga materialet kan man dock inte bedöma på vilket sätt det ökande antalet evenemangsbesökare påverkar antalet utlåningar. Viktiga effekter för välfärden kan ändå uppstå t.ex. genom att gemenskapen ökar.

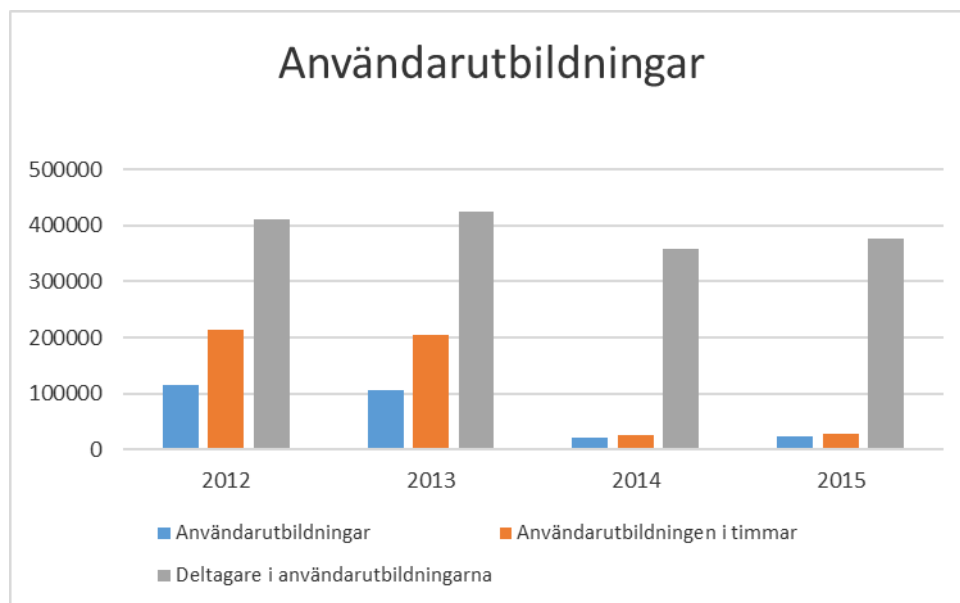

Bild 8: Användarutbildningar

Från år 2013 till 2014 skedde en tydlig minskning av antalet användarutbildningar. Detta har inte avspeglats fullt ut i antalet utbildningsdeltagare, men en liten minskning kan märkas. Det minskade antalet utbildningar beror delvis på att sättet att föra statistik har ändrats.

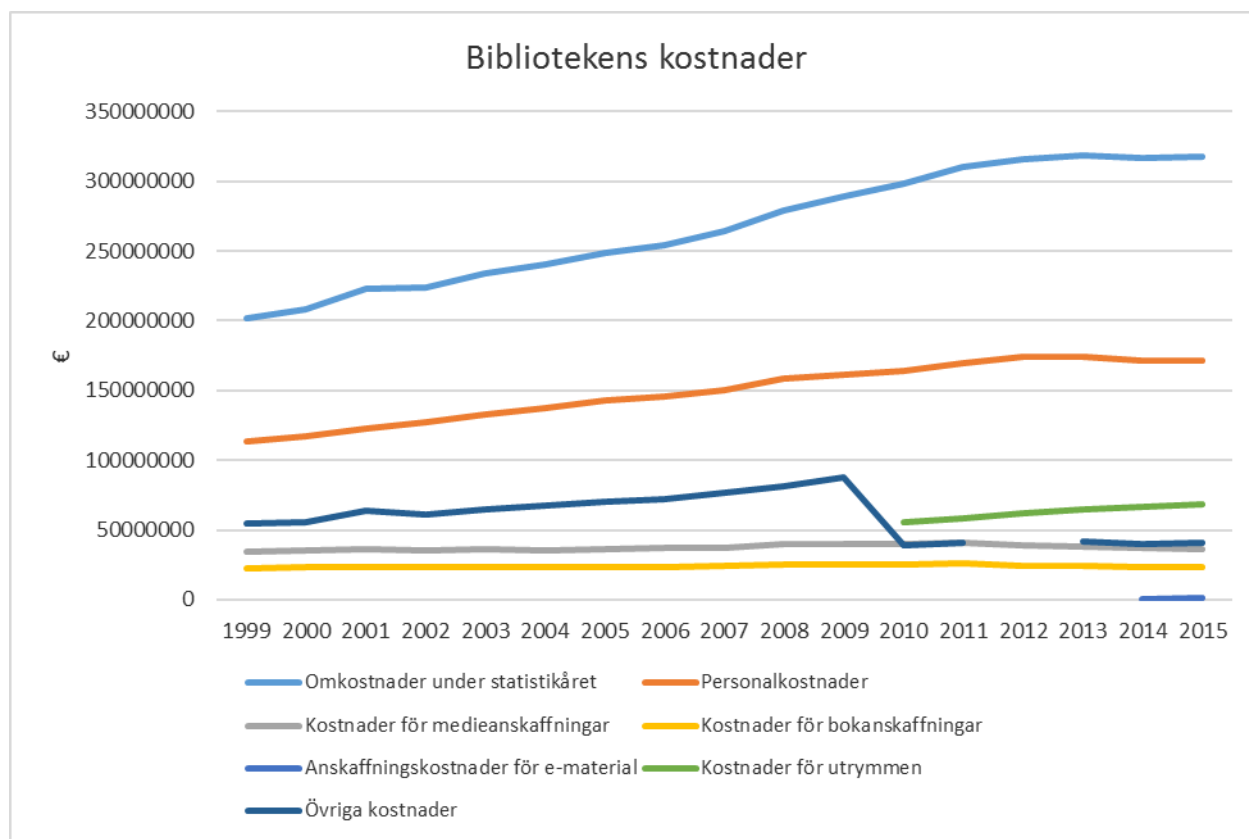

Bild 9: Bibliotekens kostnader

Trenden med ökande totala kostnader för biblioteken bröts år 2012. I praktiken innebär det här att resurserna minskar eftersom utgifterna har fortsatt att öka. Utjämnningen av personalkostnaderna märks i form av en klar minskning av antalet årsverken. Också lokalkostnaderna har ökat, även om antalet kvadratmeter har minskat.

Nationalbiblioteket (Niemelä 2013) har gjort tre undersökningar om bibliotekens kunder med hjälp av omfattande enkäter. Resultaten av enkäterna ger en bra bild av hur kunderna använder biblioteken och vad de förväntar sig av dem. De som svarade på enkäterna var mycket nöjda med bibliotekstjänsterna. Bibliotekens verksamhet undersöktes utifrån lokalerna (läge, öppettider, utrymmen osv.), materialet och kundbetjäningen. På en skala från 1 till 5 fick inte ett enda av 18 påståenden ett värde som var sämre än 4. Det här är ett exceptionellt bra resultat. Det är också värt att notera att resultaten har förbättrats på alla områden. Detta är anmärkningsvärt eftersom bibliotekens relativa resurser har minskat under jämförelseperioden 2008–2013. Biblioteken har alltså kunnat erbjuda tjänster av hög kvalitet trots att deras resurser inte har ökat.

Enligt Statistikcentralen uppgick de totala kostnaderna för biblioteken i hela Finland till 333 miljoner euro år 2015. Kommunernas totala utgifter var 43,9 miljarder euro och nettokostnaderna 30,5 miljarder euro. Biblioteken står därmed för 1,1 % av kommunernas nettokostnader.

I och med landskapsreformen flyttas social- och hälsovårdssektorn bort från kommunerna. Det betyder att kommunernas budget halveras, vilket i sin tur innebär att bibliotekens proportionella betydelse i kommunernas beslutsfattande ökar.

5. Läskunnighetens ekonomiska effekter

Läskunnigheten spelar en avgörande roll för hur man klarar sig i samhället. För att man ska lyckas i de fortsatta studierna och arbetslivet behövs god läsförmåga. Tidigare undersökningar har visat att personer som inte har utbildning eller arbete ofta har svag läsförmåga (bl.a. OECD, 2015). Avsaknaden av utbildning ökar i sin tur risken för långvarig arbetslöshet (Sipilä et al., 2011).

Ylitalo (2014) har mot bakgrund av resultaten av OECD:s PIAAC-undersökning framhållit att antalet böcker i barndomshemmet i hög grad korrelerar med 16-åringarnas läskunnighet. Detta tyder på ett starkt samband mellan tillgången till böcker och läskunnigheten. Någon klar kausalitet kan inte påvisas, eftersom motivation att läsa samtidigt är en orsak till att man skaffar böcker. Det här innebär att antalet böcker och läskunnigheten kan ha en gemensam bakgrundsvariabel. God läsförmåga förutsätter ändå aktivt läsande, och för detta är tillgången till böcker viktig.

Enligt den senaste PISA-undersökningen håller de finländska ungdomarnas läskunnighet på att försämrats. Finland placerar sig dock fortfarande på fjärde plats i jämförelsen efter Singapore, Hong Kong och Kanada. Enligt PIAAC-undersökningen (2012) är de unga vuxnas (16–24-åringarnas) läskunnighet klart bättre än medeltalet, medan 55–65-åringarnas läskunnighet motsvarar medeltalet. Skillnaden mellan åldersgrupperna är en av de största i jämförelsen och den är kopplad till grundskolereformen och den allmänt ökade utbildningsnivån. Sammantaget är finländarnas läskunnighet fortfarande god, även om man i nyheterna har lyft fram att resultaten har försämrats enligt jämförelsen.

Väljjarvi et al. (2003) har analyserat de bakomliggande orsakerna till Finlands PISA-framgång. De ansåg att flitigt läsande på fritiden ligger bakom den goda läskunnigheten. Läsandet är t.o.m. en viktigare faktor än utbildning. De finländska ungdomarna är flitiga läsare. De läser främst tidningar, tidskrifter, serier och internetmaterial. De bästa läskunnighetsresultaten hade ändå de som också läser skönlitteratur. De som läser skönlitteratur klarade sig också bättre i den del som mätte kunskaperna i naturvetenskap. En undersökning av läsvanorna visar att det är just skönlitteraturen som skiljer flickorna från pojkarna. Pojkarna läser visserligen mycket, men framför allt internetsidor och tidningar. Det är skönlitteraturen som utgör skillnaden mellan de bästa läsarna och resten.

5.1 LÄSKUNNIGHETENS EKONOMISKA BETYDELSE

Enligt den senaste PISA-undersökningen har ca 11 % av de finländska ungdomarna en läskunnighet som ligger under nivå 2 i undersökningen. Detta motsvarar nästan 7 000 unga per åldersklass. En så

låg läskunnighet medför en risk för marginalisering. Detta stöds också av att man i OECD:s undersökning Education at Glance (2016) bl.a. noterade att NEET-ungdomar (neither employed nor in education or training) har sämre läskunnighet än ungdomar som arbetar eller studerar. Gullman et al. (2011) har också konstaterat att fångar har klart större lässvårigheter än den övriga befolkningen.

Det finns dock anledning att vara försiktig när man undersöker förhållandet mellan orsak och verkan. Det kan vara samma faktorer som ligger bakom marginalisering och låg läskunnighet, t.ex. neurologiska inlärningssvårigheter eller problematiska hemförhållanden. Lässvårigheter beror således inte enbart på att en person inte läser, utan orsakerna kan vara mer djupgående.

Marginalisering innebär betydande kostnader för samhället. Enligt Kajanoja (2000) är priset för marginalisering ca 700 000 euro per marginaliserad person för hela samhällsekonomin, om marginaliseringen varar hela den arbetsföra åldern. Den offentliga sektorns förluster uppgår till 430 000 euro. Allians rf (2010) har i sina beräkningar kommit fram till så mycket som 1,2 miljoner euro.

Vid en bedömning av läskunnighetens ekonomiska effekter kan man utgå från att om alla 7 000 unga med låg läskunnighet varje år marginaliseras så innebär det en förlust på närmare 7 miljarder euro för samhällsekonomin. Man kan inte anta att alla med låg läskunnighet marginaliseras, men om man genom att stödja läskunnigheten kan förhindra att 1 000 ungdomar marginaliseras så innebär redan det en besparing på ungefär en miljard euro.

Man kan också se på läskunnighetens ekonomiska betydelse ur ett annat perspektiv. Läskunnigheten förbättrar människornas arbetsprestationer och yrkeskunskaper, och därigenom även lönen. Enligt PIAAC-undersökningen innebär en höjning av läskunnigheten med 48 poäng (vilket motsvarar standardavvikelsen i undersökningen) en ökning av timlönen med 4 % i Finland. Det här är en fristående effekt av läskunnigheten, som inte är beroende av t.ex. utbildningsnivån. Läskunnigheten påverkar inkomsten på flera olika sätt. Den direkta påverkan märks vid en jämförelse av personer med samma bakgrund, där det enda som skiljer dem åt är läskunnigheten. Läskunnigheten påverkar också en persons lämplighet för fortsatta studier, och utbildningsnivån påverkar i sin tur lönenivån. Om detta kan man läsa mer i Jervelund et. al (2015). Läskunnighetens betydelse för lönenivån är i Finland mindre än i många andra länder. Som mest kan motsvarande skillnad utgöra 10 % av timlönen.

År 2016 uppgick lönesumman i Finland till 84 miljarder euro enligt gängse pris. 4 % av detta utgör 3,4 miljarder euro. Via lönebildningen ökar därmed läskunnighetens betydelse och når miljardklass.

För att uppnå god funktionell läsförmåga krävs det att man läser tillräckligt mycket. För bästa resultat krävs det enligt PISA-utredningen att man läser i mer än en timme per dag. Därför är det inte förvånande att de försämrade resultaten i fråga om den allmänna läskunnigheten åtföljs av att klart mindre tid ägnas åt läsning. Enligt Statistikcentralens undersökning av tidsanvändningen har den tid som ägnas åt läsning stadigt minskat sedan 1980-talet. Medan man år 1987–1988 enligt undersökningen ägnade 53 minuter per dygn åt att läsa hade motsvarande tidsanvändning minskat till 43 minuter år 2008–2009. I de yngre åldersgrupperna är utvecklingen ännu tydligare bland 10–14-åringarna. Den tid som ägnas åt läsning hade i denna åldersgrupp minskat från 50 minuter till 31 minuter. Bland 15–24-åringar hade tiden minskat från 41 till 20 minuter. När det gäller läsning av böcker är trenden inte lika tydlig. Jämfört med 1980-talet har den tid som ägnas åt att läsa böcker minskat, men från den undersökning

som gjordes 1999–2000 till undersökningen 2009–2010 hade tiden t.o.m. ökat lite. Den tid som ägnas åt läsning av böcker är dock bara 12 minuter per dag bland hela befolkningen och 13 minuter bland 10–14-åringar.

Vad man läser är också av betydelse. I PISA-undersökningen var de som hade den bästa läskunnigheten de som uttryckligen läste skönlitteratur. Genom mångsidig läsning på nätet kan man uppnå god läskunnighet, men bara om det kombineras med läsning av litteratur.

Som en intressant detalj i undersökningen om tidsanvändningen kan man notera att den tid som 24–44-åringar använder för att leka med och läsa för barn har ökat från 9 minuter på 1980-talet till 12 minuter på 2010-talet. Det har tyvärr inte gjorts någon indelning i lek och läsning, men interaktionen mellan vuxna och barn är av betydelse för utvecklingen av barnets språkkunskaper. Utöver den allmänna tidsanvändningen skulle det vara intressant att undersöka hur mycket föräldrar läser för sina barn. Resultatet för hela ålderskohorten påverkas av att antalet barnlösa ökar, eftersom barnlösa naturligtvis tillbringar mindre tid med barn. I indelningen av tidsanvändningen utifrån livssituationen har värden av barn dock inte delats in i olika tidsanvändningskategorier. Bland personer som är gifta eller sambor och vars yngsta barn är högst 6 år ökar dock den tid som ägnas åt barnavård klart. Medan männen på 1980-talet skötte sina barn i bara 45 minuter hade denna tid ökat till 1 timme och 21 minuter i början av 2010-talet. Under motsvarande tidsperiod hade den tid som kvinnor använde för att sköta barn ökat från 2 timmar och 14 minuter till 2 timmar och 44 minuter. PIRLS-undersökningen (2011) visar att föräldrarnas exempel när det gäller läsning är av betydelse för barnens läskunnighet. EU:s läskunnighetsrapport (2012) betonar vikten av att läsa för barn. Anmärkningsvärt är att endast en fjärdedel av barnen i Finland får höra mycket sagor, ramsor mm. i småbarnsåldern. Det är inte mycket enligt internationella jämförelser (Läscentrum, 2014).

5.2 BIBLIOTEKEN NÅR FINLÄNDARNA

Bibliotekens betydelse för utvecklingen av läskunnigheten kan bedömas t.ex. genom att man granskar bibliotekens lånevolymer och antalet köpta böcker. År 2015 lånades sammanlagt 68 miljoner böcker på biblioteken, varav 29 miljoner var barnböcker. Samma år såldes sammanlagt 19 miljoner böcker, vara 3,9 miljoner var skönlitteratur. Sammanlagt såldes ca 4 miljoner barn- och ungdomsböcker. Av faktaböcker såldes 5,4 miljoner volymer medan antalet sålda läroböcker var 5 miljoner.

Dessa siffror berättar inte hela sanningen om vad befolkningen läser. Köpta böcker kan läsas flera gånger, varför antalet köpta böcker inte direkt kan jämföras med antalet lånade böcker. Lånevolymerna är emellertid nästa fyra gånger större än antalet köpta böcker. Dessutom bör man beakta att biblioteken köpte 1,5 miljoner böcker, dvs. ca 8 % av alla böcker som såldes i Finland.

Biblioteken lyckas bra med att nå hela befolkningen. Enligt Statistikcentralens undersökning av tidsanvändningen år 2009 hade 69 % av alla finländare besökt biblioteket under de senaste 12 månaderna. Enligt Kommunförbundets ARTTU2-undersökning (2015) hade 66 % av invånarna i de kommuner som deltog i undersökningen använt biblioteket. Biblioteket var den överlägset mest använda bildnings- och kulturtjänsten. Invånarna var också mycket nöjda med tjänsten, och 78 % av dem som deltog i undersökningen ansåg att bibliotekets utbud av tjänster var bra.

Av 10–14-åringarna hade 97 % använt biblioteket under de senaste 12 månaderna. I denna åldersgrupp fanns det ingen som aldrig hade besökt ett bibliotek. Biblioteken når med andra ord 100 % av de unga läsarna på åtminstone något sätt.

Enligt PISA-undersökningen finns det ett samband mellan god läskunnighet och användningen av biblioteken, men kausaliteten kan inte påvisas. Läskunnigheten förstärks nämligen i en positiv kontext. Hemmet påverkar mest och avspeglas både i den tid som ägnas åt läsning, i antalet böcker i hemmet och i hur aktivt biblioteket används. Goda läsare använder alltså biblioteket medan dåliga inte gör det. Även om det är svårt att påvisa kausaliteten finns det en korrelation. PIRLS-undersökningen (2011) kunde påvisa en koppling mellan skolornas bibliotek och läskunnigheten i en internationell jämförande undersökning. Detta indikerar att tillgången till böcker ökar läsandet. Det är emellertid betydelsefullt att biblioteket erbjuder aktiva läsare ett brett utbud av böcker, vilket i sig inspirerar till ytterligare läsning. För dem som har svagare hemförhållanden erbjuder biblioteket på motsvarande sätt en möjlighet att komma igång med läsandet. Med tanke på effekten är det viktigt att de mångsidiga möjligheterna att använda lokalerna bidrar till att olika typer av människor besöker biblioteken. Detta kan sporra fler människor att läsa.

6. Digitaliseringen och den offentliga sektorns produktivitet

Regeringen har gjort digitaliseringen till en av sina viktigaste prioriteringar. Målet är att förbättra hela den offentliga sektorns, dvs. kommunernas och statens, produktivitet genom att digitalisera tjänster. I den kommande budgetpropositionen vill man genom att effektivisera verksamheten få till stånd besparingar på en miljard euro inom hela den offentliga sektorn. Sparmålet grundar sig inte enbart på digitaliseringen, men dess betydelse uppgår till hundratals miljoner euro (se t.ex. FM 2016). Digitaliseringens betydelse består dels i att de offentliga tjänsterna digitaliseras, dels i att en tillväxtmiljö för digital affärsverksamhet byggs upp. I utvecklingen av de offentliga tjänsterna betonas en förbättring av produktiviteten och den s.k. principen om ett serviceställe, dvs. att kunderna inte ska bollas mellan olika myndigheter.

Målet för spetsprojektet har fastställts på följande sätt:

”Genom förnyelse av verksamhetsätten görs de offentliga tjänsterna användarorienterade och i första hand digitala, för att produktivitetsprånet som är nödvändigt för den offentliga ekonomin ska lyckas. Vid utvecklandet prioriteras sådana tjänster där produktivitetsvinsten blir störst. Digitaliseringen är ett genomgripande tema i regeringens strategi.”

Digitaliseringen och dess följder genomsyrar hela samhället. Detta har framhållits av bl.a. Konkurrens- och konsumentverket (Tourila, 2016). När det gäller de digitala förutsättningarna noterade Tourila bl.a. att endast ca 67 % av de hushåll som tjänar mindre än 2 100 euro har en internetanslutning. En

central fråga i utredningen är att de s.k. nödvändighetstjänsterna (telefonanslutning m.m.) är betydligt dyrare om ärendena inte uträttas via internet. För pappersfakturer tillkommer en avgift på ett par euro, och om man betalar en faktura över disk i banken kan det tillkomma en serviceavgift på upp till 6 euro.

Digitaliseringens konsekvenser är inte begränsade endast till serviceavgifterna. I och med att affärsverksamhet överförs till nätet blir priserna också ofta förmånligare där. Detta innebär att en person som inte har digitala färdigheter i många fall måste betala mer än en person för vilken det är lätt att utföra ärenden via internet. Situationen blir ännu mer kritisk då man beaktar att bristfälliga digitala färdigheter kan påverka en människas liv även på många andra sätt. Ett bra exempel på detta är möjligheterna att söka arbete. Den omfattande digitaliseringen av Arbetskraftsförvaltningens tjänster har fått kritik. Den utgör ändå bara en del av arbetsmarknadens digitalisering, eftersom jobb numera ledigslås och söks på elektronisk väg. Bristfälliga kunskaper om hur dessa system används kan i sig göra det svårare att få arbete.

Den digitala kompetensen har flera nivåer. I värsta fall kan en person överhuvudtaget inte använda tjänsterna. Även en person som obehindrat använder tjänsterna kan dock emellanåt behöva hjälp.

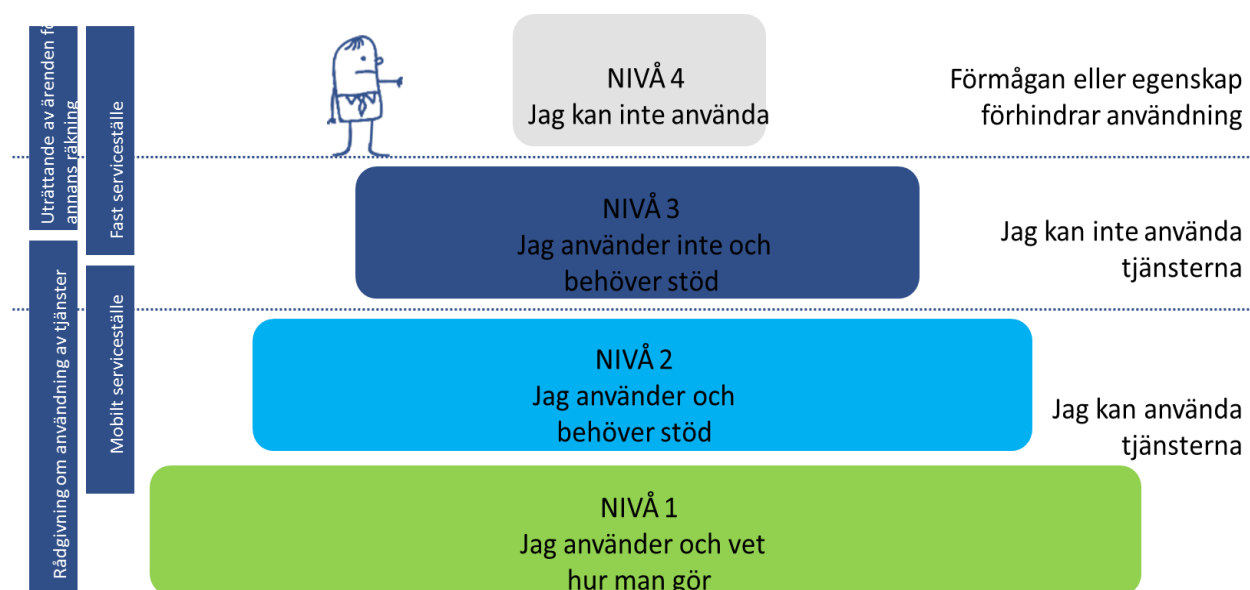

Bild 10: Olika nivåer av digital kompetens (Källa: FM)

Bild 16 illustrerar olika nivåer av digital kompetens. På nivå 1 finns de självständiga användarna, som behärskar tekniken. De utgör en grupp för vilken det är naturligt att uträtta ärenden via nättjänster. De behöver i princip inte någon hjälp när de använder nätet, varför de enkelt uträttar olika ärenden på elektronisk väg.

På nivå 2 finns de som använder informationsteknik, men som behöver hjälp. Det här är en central användargrupp, eftersom merparten av finländarna använder informationsteknik på något sätt. Det kan dock finnas brister i kunnandet.

Nivå 3 består av personer som inte kan använda en dator, men som skulle kunna lära sig. Personer på den här nivån behöver mycket hjälp redan med grundläggande it-kunskaper. Den här gruppen behöver också tillgång till exempelvis bibliotekets datorer om de inte har en egen internetenhet. Nivå 4 består av personer som inte kan använda informationsteknik. Detta kan bero på sjukdom eller något annat. För dessa personer måste det finnas ett alternativ till att uträtta ärenden digitalt. Det kan vara fråga om personlig service eller att någon annan uträttar ärendena för personens räkning. I framtiden kommer en avgörande fråga att vara om biblioteken i vissa fall kan uträtta ärenden för dessa personers räkning. För närvarande finns inte den möjligheten. Att uträtta ärenden för andras räkning innebär att en tjänsteman för kundens räkning t.ex. kan betala en faktura i nätbanken eller lämna in en ansökan till FPA. Enligt den nu gällande lagstiftningen är detta inte möjligt.

Det går inte att säga hur människorna i det finländska samhället överlag fördelas på de olika nivåerna. Det här beror delvis på att kunnandet är situationsbundet. Även de som hör till nivå 1 kan behöva hjälp i de mest krävande situationerna när det är fråga om ärenden som uträttas sällan och där flera faktorer måste tas i beaktande, t.ex. vid ansökan om pension.

Mer specifikt kan man konstatera att användningen av digitala enheter kan försvåras av följande faktorer:

Avsaknad av enhet eller internetanslutning: Många finländare har inte möjlighet att använda dator och internet eftersom de saknar antingen en enhet eller en internetanslutning. Det här kan vara ett stort problem för personer som har de kunskaper som behövs för att använda elektroniska tjänster, men som inte har råd t.ex. på grund av långvarig arbetslöshet. KÄKÄTE-projektet (2013) undersökte bl.a. hur den äldre befolkningen använder internet. Enligt en enkät som gjordes år 2010 hade endast 19 % av 75–89-åringarna en internetanslutning hemma och 23 % en dator. Siffrorna är något föråldrade, men torde fortfarande ge en bild av läget.

När man undersöker tjänsternas användbarhet bör man komma ihåg att man i Finland vanligen identifierar sig för tjänsterna med hjälp av bankkoder. I Finland finns det emellertid 300 000 personer som saknar bankkoder.

Bristfälliga kunskaper: En betydande del av befolkningen kan inte använda elektroniska tjänster. Enligt PIAAC-undersökningen (2012) hade 8,7 % av den vuxna befolkningen antingen aldrig använt en dator eller så saknade de helt grundläggande kunskaper om hur en dator används. 39,9 % av den vuxna befolkningen finns på den lägsta nivån eller under den. På den här nivån kan en person endast använda en dators grundläggande funktioner, såsom e-post och webbläsare. Sammantaget innebär det här att nästan hälften av de vuxna finländarna bara kan använda informationsteknik på en mycket grundläggande nivå.

	Har använt internet under de senaste 3 mån.	Använder vanligen internet flera gånger om dagen.	Har köpt eller beställt något via internet under de senaste 3 mån.
16–24-åringar	100	89	59
25–34-åringar	100	92	68
35–44-åringar	99	90	69
45–54-åringar	97	76	54
55–64-åringar	90	61	32
65–74-åringar	69	36	19
75–89-åringar	21	13	5
Män	88	69	47
Kvinnor	86	67	44
16–89-åringar totalt	87	68	46

Tabell 1: Finländarnas internetanvändning 2015 (% av finländarna, Källa: Statistikcentralen).

Av Statistikcentralens undersökning av internetanvändningen framgår att användningen av internet är störst i de yngsta åldersklasserna. Bland de unga hade alla använt internet under de senaste 3 månaderna. Av personer över 75 år hade endast drygt var femte använt internet under motsvarande period. Flest nätköp gör 35–44-åringarna, varav 69 % hade beställt något via nätet. Motsvarande siffra för personer över 75 år var 5 %. Enligt Statistikcentralens utredning hade 81 % av de 16–89-åriga finländare som deltog i enkäten använt e-post, 80 % utträttat bankärenden och 69 % sökt information på webbplatser för myndigheter eller offentliga tjänster under de senaste 3 månaderna år 2015.

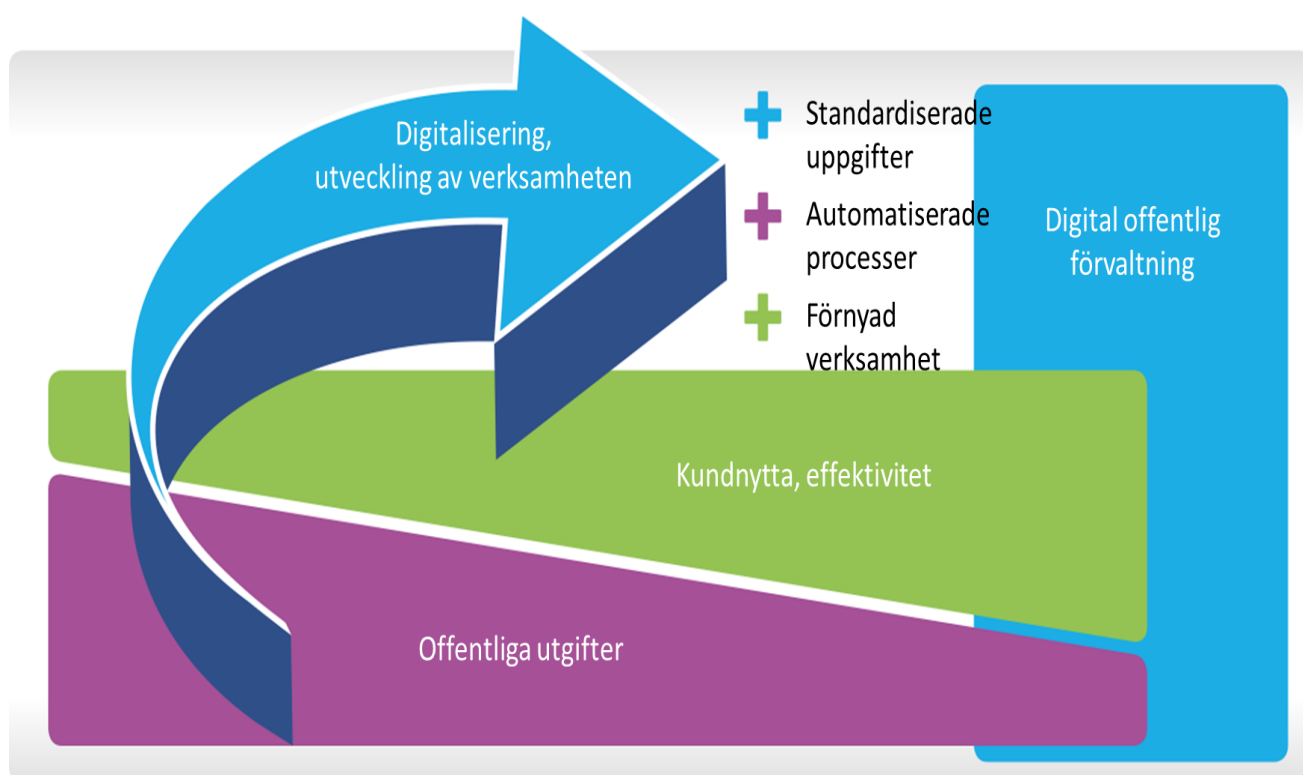
Dessa siffror ger en fingervisning om hur stor den andel av befolkningen är som kan uträtta ärenden via internet.

Språkkunskaper: De elektroniska tjänsterna är vanligen utformade på formellt myndighetsspråk, som kan medföra problem t.o.m. för den som har finska eller svenska som modersmål. Utmaningarna blir ännu större om den som ska uträtta ett ärende har ett annat modersmål än finska eller svenska. En bra bild av dessa utmaningar ger Statens revisionsverks rapport om elektroniska arbetskraftstjänster (2013). I rapporten betonas att tjänstens språk behöver utvecklas så att det blir mer begripligt. Många lyckas inte heller i den elektroniska tjänsten fylla i sina uppgifter tillräckligt uttömmande för att arbetsrekommendationerna ska riktas på rätt sätt. Rapporten lyfter fram de problem som bristfälliga kunskaper kan medföra vid användningen av digitala tjänster.

Den digitala transformationen är nära knuten till bibliotekens vardag. Biblioteken erbjuder rådgivningstjänster med låg tröskel, och digitaliseringen är ett ständigt aktuellt inslag. Biblioteken erbjuder direkta rådgivningstjänster, dvs. de hjälper kunderna att lösa problem som uppstår i vardagen och leder dem vidare. Dessutom ordnar biblioteken användarutbildning i informationsteknik, som är mycket populär. De tillhandahåller även datorer och internetanslutning. Det är svårt att få en exakt bild av bibliotekens roll när det gäller att främja digitaliseringen. Detta beror bl.a. på att det inte finns någon statistik över vad rådgivningen gäller och att det inte heller finns någon helhetsbild av i vilken utsträckning och framför allt för vilka ändamål bibliotekens datorer används.

I det praktiska arbetet i biblioteken märks ett växande behov av rådgivning. Behovet av stöd är särskilt stort bland äldre kunder. Vad gäller statistiken bör man ändå notera att det ordnas klart mindre användarutbildning än tidigare och att även antalet deltagare har minskat. Trots detta är både mer formell utbildning och rådgivning viktiga faktorer när det gäller att stödja medborgarnas digitala färdigheter.

Även olika organisationer har insett bibliotekens betydelse, exempelvis Centralförbundet för de gamlas väl där frivilliga som deltar i projektet SeniorSurf använder biblioteken som rådgivningslokaler. Rådgivning ges av bl.a. it-föreningar, såsom Enter rf. Biblioteken är inte den enda plats där rådgivning ges, men en viktig sådan. När det gäller bibliotekens effekter är därför inte bara det arbete som bibliotekens egen personal gör viktigt, utan biblioteken erbjuder också en möjlighet till frivilligverksamhet.

3

Bild 11: Utvecklingen av digitaliseringen (Källa: FM)

Bild 17 sammanfattar finansministeriets (FM) syn på hur digitaliseringen fortskrider. I framtiden är målet att minska de offentliga utgifterna samtidigt som kundnyttan och effektiviteten ökar. Det här är i princip möjligt att uppnå eftersom de digitala tjänsterna då de planeras och genomförs på rätt sätt är tillgängliga för alla medborgare dygnet runt överallt i världen.

Den här visionen finns mer allmänt i samhället, och bl.a. FM har i samarbete med olika medborgarorganisationer konstaterat att digitaliseringen är en positiv kraft. Digitaliseringens betydelse ligger därför inte bara i ökad effektivitet och större besparingar, utan i att den allmänna servicenivån höjs och

påverkningsmöjligheterna ökar. Å andra sidan ser Tourila (2016) den ojämlikhet som digitaliseringen medför som en megatrend.

När det gäller att stödja digitaliseringen når biblioteken ett stort antal människor varje år. Ca 350 000 personer deltar i formell utbildning. All utbildning handlar dock inte om digitalisering. Till detta kommer rådgivningstjänsterna, som även de når ett betydande antal personer. Enligt biblioteken är det framför allt de äldre kunderna som använder utbildningstjänsterna och de digitala tjänsterna.

Vilka samhällsliga konsekvenser får då dessa åtgärder? Den offentliga sektorn eftersträvar besparingar på hundratals miljoner euro genom digitaliseringen. En del av besparingarna bygger på det stöd som biblioteken ger. Det totala beloppet torde uppgå till tiotals miljoner euro. På grund av bristfälliga kunskaper eller avsaknaden av internetenheter kommer över tio procent av befolkningen att ha svårt att använda tjänsterna. En förutsättning för att de eftersträvade besparingarna ska kunna uppnås är att denna del av befolkningen får stöd. Den ekonomiska betydelsen ökar när man beaktar de besparingar som övergången till digitaliseringen ger på individnivå. De dyra serviceavgifterna försvinner och det blir lättare att konkurransutsätta tjänster. Nyttan för den enskilda individen blir ännu större då man beaktar att de digitala kunskaperna underlättar arbetssökande, studier osv.

7. Lokalerna skapar dynamik

Biblioteken är fysiska utrymmen, och som sådana påverkar de omgivningen på många olika sätt. Även vid planeringen av biblioteken visas i dag större förståelse för deras betydelse som gemensamma arbetsutrymmen och mötesplatser för medborgarna. Särskilt i de större städerna har man på ett tydligare sätt beaktat alla aspekter av lokalernas betydelse. Det innebär att man i biblioteken har skapat öppna arbetsutrymmen, utrymmen för grupper, föreläsningssalar, tysta utrymmen och egna utrymmen för ungdomar. Trenden har t.o.m. varit att minska på böckerna för att ge plats för annan användning. Lokalernas betydelse betonas av det faktum att antalet besök är betydligt större än antalet utlåningar.

De befintliga lokalerna påverkar samhället på många olika sätt, bl.a. följande:

Företagare och frilansar använder biblioteken som arbetslokal. Lokalernas utformning bidrar till detta. För ensamföretagare är just ensamheten ofta ett problem. Förutom att biblioteken erbjuder en plats att arbeta på kan man där också skapa nätverk och träffa andra människor. Light et al. (2016) har gjort en mer omfattande undersökning om biblioteken som kreativa utrymmen i Queensland i Australien. De föreslår att det borde föras mer noggrann statistik över den skapande verksamhet som förekommer i biblioteken, så att man får en bredare bild av bibliotekens totala effekter.

Integrationen av invandrare underlättas när de får möjlighet att umgås med den övriga befolkningen. Biblioteken stöder också språkinläringen, som är avgörande för integrationen. Viktigt är ändå

framför allt den helhet som biblioteksmiljön erbjuder invandrarna: en beröringspunkt med majoritetsbefolkningen, stöd för språkinläringen, upprätthållande av det egna modersmålet med hjälp av litteratur på det egna språket samt stöd i anslutning till informationsområdet – dvs. rådgivning, datorer och anslutningar. (Se t.ex. Bang, 2011). VATT (2014) har lyft fram de ekonomiska effekter som en bättre integration av invandrarna får.

En plats för medborgarverksamhet och evenemang. Samhället behöver platser där människor kan samlas. Enligt statistiken är evenemangen den enda verksamhetsform som klart ökar i biblioteken. För detta behövs utrymmen. Biblioteken fungerar också som arenor för politiska evenemang, bostadsaktiebolag håller bolagsstämma där osv. Dessutom är biblioteken neutrala mötesplatser för t.ex. låginkomsttagare och ensamma. Mustikkamäki (2013) lyfter fram biblioteken som ett tredje rum för barn och ungdomar. I detta tredje rum gäller inte skolans eller hemmets regler. Barnen och ungdomarna kan därför här skapa sig en identitet på ett nytt sätt.

8. Case Tammerfors

Statistiskt sett motsvarar utvecklingen av biblioteken i Tammerfors helhetsbilden i Finland med vissa undantag. Den relativa åtstramningen av resurserna märks även i Tammerfors, men inte lika tydligt som i Finland i genomsnitt. I praktiken innebär det här att budgeten har ökat något varje år. Liksom resten av landet har Tammerfors glesat ut biblioteksnätet och minskat antalet årsverken. I och med Tammerfors stads omorganisering år 2017 slogs biblioteket och medborgarinstitutet samman. Sammanslagningen har medfört tydliga synergifördelar, bl.a. vad gäller den digitala utbildningen och användningen av lokalerna.

Ett glesare biblioteksnät har för Tammerfors del betytt att ett närbibliotek har lagts ner och att antalet anstaltsbibliotek i inrättningar och servicehus har minskat. Det här ger ändå inte en tillräckligt tydlig helhetsbild av hur bibliotekens tillgänglighet utvecklats. Både i biblioteksfilialerna och i huvudbiblioteket Metso har man satsat på funktionella lokallösningar. Dessutom har anstaltsbiblioteken ersatts med cirkulerande bokbestånd. Även om inrättningarnas egna serviceställen har lagts ner finns där alltså fortfarande biblioteksmaterial.

I Tammerfors har man lyckats öka utlåningen av material för barn i större utsträckning än i övriga landet. Det här stöder utvecklingen av barnens läskunnighet. Den totala öppettiden har ökat i och med införandet av öppettider med självbetjäning, men också genom att antalet meröppna bibliotek har ökat. Antalet timmar när personal är närvarande har dock inte ökat i motsvarande grad.

I Tammerfors har biblioteken satsat kraftigt på musik, vilket märks bl.a. i evenemangen Metso LIVE, där musiker uppträder och rekommenderar material på biblioteket. Även andra liknande former av samarbete är långt utvecklade i Tammerfors. Exempelvis har musikundervisningstjänsten Rockway erbjudit gratis instrument och digitala tjänster på musikavdelningen.

Lokalerna: Tammerfors har satsat kraftigt på lokaler som kan användas för många olika ändamål. I samband med renoveringen av huvudbiblioteket Metso gjordes lokalerna ännu öppnare genom att man bl.a. utökade de öppna arbetsutrymmena och utvidgade de lokaler som lämpar sig för utbildning och evenemang. På så sätt stöder lokalerna även företagare, frilansar och annat kreativt yrkesfolk.

I Lielahi finns biblioteket i anslutning till köpcentret. Det gör det möjligt att bl.a. ordna olika evenemang tillsammans med köpcentrets företagare och att utnyttja köpcentrets interna kommunikation till stöd även för bibliotekets kommunikation. På motsvarande sätt är Koilliskeskus en ny serviceknutpunkt där kommersiella tjänster kombineras med välfärdstjänster mer allmänt. Sådana tjänster är ungdomslokaler och rådgivning. Syftet med de nya lokallösningarna är att göra tjänsterna smidigare och att erbjuda bibliotekstjänster där människorna rör sig. Mer allmänt är målet med denna trend att förbättra bibliotekens tillgänglighet. Denna utveckling bidrar till att bibliotekens tillgänglighet inte försämras även om biblioteksnätet glesas ut.

Rent allmänt stöder Tammerfors bibliotekslokaler många olika typer av verksamhet. Lokalerna hyrs ut till utomstående till ett förmånligt pris. De högsta priserna tas för kommersiell verksamhet. I lokalerna ordnas bl.a. politisk verksamhet och bostadsaktiebolags bolagsstämmor. Lättillgängliga lokaler till förmånliga priser stöder många olika former av social verksamhet.

Rådgivning: Tammerfors har satsat anmärkningsvärt stora resurser på kundrådgivning. För rådgivningen har man inrättat kunskapstorg i biblioteken i Hervanta, Lielahi och Sampola. Kunskapstorgen hjälper människorna att hantera den digitala världen genom att erbjuda datorer, internetanslutning samt rådgivning och utbildning i anslutning till detta. Det här är sällsynt i de finländska biblioteken, där rådgivningen ofta sköts vid sidan av det övriga arbetet.

Kunskapstorgens typiska kund är en seniormedborgare. Rådgivningen och utbildningen gäller vanligen grundläggande it-kunskaper, men också användningen av digitala tjänster. Eftersom kunderna främst består av seniormedborgare erbjuds rådgivning och utbildning huvudsakligen dagtid, vilket kan göra det svårt att utnyttja tjänsterna för dem som arbetar.

Rådgivningen och undervisningen fokuserar i princip på grundläggande it-kunskaper. Kunskapstorgen har också haft beredskap att ge råd i andra frågor som gäller informationssamhället, t.ex. arbetssökning. Efterfrågan på denna typ av rådgivning har dock varit mycket liten. En orsak till detta kan vara att Tammerfors stad har en egen karriärrådgivning.

År	Personlig rådgivning, antal gånger	Personlig rådgivning, antal personer	Kurser, antal gånger	Kurser, antal personer
2016	803	845	209	1935

2015	817	852	190	1822
2014	844	870	167	1485
2013	676	709	332	2802
2012	515	550	349	2750
2011	617	640	432	3317
2010	587	608	414	3434
2009	544	564	411	3864

Tabell 2: Kunskapstorgens kunder

Tabell 2 visar kunskapstorgens kunder. Antalet kurser som ordnas har minskat sedan år 2009 medan den personliga rådgivningen har ökat. Det minskade antalet utbildningsevenemang beror bl.a. på att Netti-Nysse avslutade sin verksamhet. Netti-Nysse var en buss som erbjöd mobil internetutbildning.

Man har i Tammerfors kunnat konstatera att personlig rådgivning är ett effektivt sätt att lära ut it-kunskap. När det gäller rådgivning och kurser är efterfrågan större än utbudet. Dessutom ges rådgivning också på andra ställen i Tammerfors bibliotek än enbart på kunskapstorgen.

Att stödja barns och ungdomars läskunnighet har gjorts till en strategisk prioritering i biblioteken i Tammerfors. Strategin omfattar följande åtgärder:

1. Anskaffningen av barn- och ungdomsböcker har ökat. Det här innebär att man har köpt både fler titlar och fler exemplar av samma titel.
2. Den verksamhet som går ut på att tipsa skolelever om böcker utvidgas. Hittills har man i första hand fokuserat på eleverna i tredje klass, men verksamheten utvidgas nu till eleverna i åttan. Boktipsen hör mer allmänt till Tammerfors program för konstfostran, Taidekaari. Inom ramen för programmet erbjuds eleverna i alla klasser olika konstupplevelser, alltifrån museer till teaterbesök.
3. När bibliotekens lokaler planeras i samband med nybyggen och renoveringar tas barn och ungdomar i beaktande.

Förutom genom dessa åtgärder sporrar barn och unga att läsa bl.a. med hjälp av lässtipendier. För elevgrupper ordnas även undervisning i hur biblioteken används och hur man söker information. Det väsentliga är att biblioteken utvecklas till intressanta miljöer som erbjuder olika upplevelser.

De åtgärder som vidtagits i Tammerfors avspeglar sig i antalet utlåningar av barn- och ungdomsböcker. Under tio år mellan 2005 och 2015 har utlåningarna ökat från drygt en miljon till över 1,2 miljoner, dvs. en tillväxt på 13 %. Mellan år 2014 och 2015 var tillväxten 7 %, tillväxten ser alltså ut att tillta. Utifrån detta kan man konstatera att de åtgärder som stöder läsningen verkar ha haft effekt.

Välfärd utgör en del av bibliotekens verksamhet. Tammerfors stadsbiblioteks hemtjänstenhet främjar invånarnas välfärd och hälsa i de fall en försämrad funktionsförmåga förhindrar användningen av vanliga bibliotek. Enheten samarbetar framför allt med social- och hälsovårdstjänsterna och med andra kulturtjänster. Hemtjänsten levererar biblioteksmaterial till kundernas hem, olika service- och vårdboenden, dagverksamhet och föreningars samlingslokaler. Totalt har hemtjänsten år 2017 över 130 sammanslutningskunder och 200 privatkunder.

Biblioteket har sammanställt programpaket på olika teman för gruppverksamhet för äldre. Paketerna är lätta att använda och innehåller material för de olika sinnen som kan användas som underlag för diskussioner och tillbakablickar. De har sammanställts så att programstunden enkelt kan genomföras av såväl skötare, frivilliga som t.ex. anhöriga. Bibliotekets hemtjänst ordnar också själv programstunder för äldre, bl.a. boktips och program som bygger på tillbakablickar och diskussioner för äldre med demenssjukdomar. Även framförande av musik och dikter har hört till bibliotekets program.

Ett examensarbete som nyligen gjordes i Tammerfors handlar om hemtjänsternas effekter på välfärden (Lehtiniemi, 2017). De intervjuade ansåg att Tammerfors stadsbiblioteks hemtjänst främjar deras välfärd på sju olika sätt: den underlättar vardagen, piggar upp, möjliggör en läsaridentitet, ger en känsla av att bli beaktad, gör det möjligt att utveckla det egna kunnandet, ger en känsla av självständighet och möjliggör åtminstone en mänsklig kontakt.

Tammerfors stadsbibliotek håller på att utarbeta en strategi för riktade tjänster, med riktlinjer för hur tjänster för såväl invandrare som andra grupper som behöver särskilt stöd, såsom äldre, personer med funktionshinder och rehabiliterande inom mentalhälsovården, ska utvecklas i hela biblioteket.

Bibliotekets hemtjänst samarbetar också med nätverk av frivilliga aktörer, Mummon Kammari och Tammerfors stads lotsverksamhet. De frivilliga läser och ordnar programstunder för de äldre, bl.a. på serviceboenden och i anslutning till dagverksamhet. Frivillignätverken letar upp frivilliga och utbildar dem medan biblioteket samordnar verksamheten, ordnar platser för läsningen, lånar ut material och håller kontakt med de frivilliga.

Biblioteken möjliggör frivilligarbete. Frivilligarbetet sker i samarbete med flera organisationer och det förstärker bibliotekens verksamhet.

Frivilliga deltar i stor utsträckning i den digitala rådgivningen i Finland. I Tammerfors finns Mukanetti, där framför allt äldre erbjuds rådgivning av andra i samma ålder. Biblioteken tillhandahåller lokaler för rådgivningen. I åldringsarbetet samarbetar biblioteket också med församlingens frivilligcentral Mummon Kammari. Mummon Kammari utbildar frivilliga som läser högt för de äldre. Biblioteken tillhandahåller material och väljer ut de platser där läsningen äger rum. I Mummon Kammaris lokaler kan man också låna böcker.

Finlands Röda Kors ordnar tillsammans med Tammerfors stadsbibliotek språkkaféer och läxhjälp. Biblioteket står för lokalerna och serveringen i samband med språkkaféerna, som har som mål att hjälpa personer från andra länder och ursprungsbefolkningen att lära känna varandras kultur och språk. Språkkaféerna är populära och verksamheten utvidgas kontinuerligt. Kaféerna har också utvecklats till och fortsatt i form av ny verksamhet som involverar invandrare och ursprungsbefolkningen, vilket bidrar till integrationen. Läxhjälpen innebär att skolelever under eftermiddagarna får hjälp i bibliotekets lokaler under ledning av frivilliga.

9. Övriga effekter

Biblioteken påverkar samhället på många olika sätt. I den här utredningen har man endast kunnat beakta en del av påverkanskanalerna. En bedömning av bibliotekens roll försvaras av att biblioteken inte påverkar samhället ensamma, utan i samverkan med andra aktörer.

Betydelsen av livslångt lärande har ökat i och med den förändring som arbetslivet genomgår. Människor blir tvungna att utveckla sitt kunnande och utbilda sig på nytt under hela livet. Fungerande lösningar för hur kunnandet kan utvecklas är viktiga, eftersom de bidrar till att arbetslösa kan få ett nytt arbete och minskar risken för arbetslöshet överlag. Trots hög arbetslöshet har det varit svårt att besätta vissa av de lediga jobben. Utbudet på arbetsmarknaden möter med andra ord inte alltid efterfrågan. Enligt riksdagens beräkningar skulle samhället spara 10 miljoner euro per dag om arbetslöshetsperioderna minskade med i genomsnitt en dag. Genom att effektivisera arbetskraftens rörlighet kan man snabbt åstadkomma besparingar för samhället.

Bibliotekens roll vid omskolning och karriärbyte borde undersökas närmare. Biblioteken har dock en central roll som samhällets kunskapscentrum. De förmedlar information från läroanstalterna, erbjuder inträdesmaterial och stöder självstudier genom att tillhandahålla både facklitteratur och t.ex. material som behövs vid språkstudier. I kommunernas bibliotek finns även läroböcker, vilket stöder läroanstalternas verksamhet. Allt detta bidrar till att utveckla och upprätthålla yrkeskunnigheten och det främjar även omskolning. Detta är av betydelse för hur väl arbetsmarknaden fungerar och det bidrar också till att minska problemet med att utbudet inte möter efterfrågan. Mustikkamäki (2016) lyfter också fram bibliotekens betydelse för människornas bildning. Bildning är ett centralt begrepp med tanke på lärandet, som omfattar betydligt mer än enbart inhämtande av färdigheter och kunskapsbaserad inläring.

Demokrati och medborgarsamhället har fastställts som ett centralt mål i bibliotekslagen. Grunden för demokrati anses vara tillräckligt medvetna medborgare, som förstår de förändringar som sker i samhället. Biblioteken erbjuder lokaler för olika informations- och diskussionsevenemang. Även i en digital värld förutsätter interaktion och diskussion att människor kan träffa varandra fysiskt. Den här

utredningen behandlar inte upprätthållandet av demokrati. Demokrati har snarare ett egenvärde, varför biblioteksväsendets betydelse för medborgarsamhället och demokratin förtjänar en egen utredning.

Det finns ett tydligt samband mellan kultur och hälsa. Enligt en brittisk undersökning (Fujiwara et al., 2015) sänker ett aktivt utnyttjande av biblioteken en persons hälso- och sjukvårdskostnader med 1,32 pund (ca 1,50 euro) per år. Hälsoeffekterna uppstår framför allt p.g.a. den positiva effekt som läsandet har på den mentala hälsan. Läsandet stöder också läskunnigheten, och därför är personer som läser mycket och utnyttjar biblioteken i hög grad mer insatta i hälsorekommendationer, vilket i sin tur har en indirekt inverkan på hälsan.

Hyyppä (2013) har konstaterat att kultur förlänger livslängden med 2–3 friska levnadsår. Effekten ligger på samma nivå som effekten av idrott eller en hälsosam kost. Hyyppä ger en bred definition av kultur, som ligger närmare gemenskap än konsumtion av konst eller liknande i egentlig mening. Det här innebär ändå inte att inte också konst har märkbara hälsoeffekter. Betydelsefullt är ändå att biblioteken skapar en ny typ av gemenskap i dagens urbana kultur där allt fler personer lever ensamma. I sin egenskap av avgiftsfria evenemangs- och mötesplatser för biblioteken också samman människor inom ramen för kultur. Detta påverkar klart människornas välfärd och hälsa. Aabø (2011) konstaterar i sin undersökning att framför allt låginkomsttagare och lågutbildade värdesätter biblioteket som en plats för social verksamhet.

Biblioteken har också tagit en aktivare roll i produktionen av välfärdstjänster. Ett exempel på detta är de minneslådor som sammanställts i Tammerfors och som innehåller material från gångna tider. Lådorna utgör ett stöd i vården av personer med demenssjukdomar. Motsvarande projekt där man stöder demenssjuka med hjälp av minnen pågår även på andra håll i Finland. Effekterna av dem har ännu inte utvärderats, men det är intressant att notera att biblioteken kan spela en roll t.o.m. i behandlingen av sjukdomar.

Listan över andra effekter kan bli lång. I internationella undersökningar har man bl.a. noterat att biblioteken höjer priserna på bostäder i närheten, hjälper människor att få arbete osv. Effekterna beror naturligtvis också alltid på hur samhället har ordnat tillhandahållandet av olika tjänster. Det är dock viktigt att konstatera att de positiva effekterna är många.

10. Slutsatser

Biblioteken ger ekonomiska effekter på många olika sätt. Effekterna uppstår när biblioteken samverkar med andra aktörer i samhället och utvecklar medborgarnas kunnande, nätverkande och förutsättningar att fungera i informationsamhället. Bibliotekens betydelse betonas i och med digitaliseringen, då många aktörer som erbjuder offentliga tjänster koncentrerar sina tjänster och gör sig av med sina

lokaler. Varje kommun kommer ändå fortfarande att ha ett bibliotek, som kan erbjuda vägledning för dem som behöver det.

Bibliotekens traditionella roll som tillhandahållare av litteratur är viktig. Undersökningar av tidsanvändningen visar att den tid som ägnas åt att läsa minskar samtidigt som PISA-resultaten försämrats. Läskunnigheten är emellertid nyckeln till fortsatta studier och till goda förutsättningar för arbetslivet. Läskunnigheten utvecklas bara genom att man läser, och utifrån bibliotekens lånevolymer läser finländarna flitigt det material som biblioteken erbjuder. Biblioteken når nästan alla i de yngre åldersklasserna.

I ett fungerande samhälle måste det också finnas platser där människorna kan studera, ordna verksamhet och möta varandra. De fysiska mötesplatserna har inte förlorat sin betydelse i en värld av elektroniska tjänster. Biblioteken erbjuder lokaler för detta, och forskningen börjar först nu få en uppfattning om deras betydelse. Så mycket är i alla fall klart att yrkesfolk, företagare och frilansare möts i biblioteken. Lokalerna ger också möjlighet till omfattande frivilligverksamhet, som förstärker bibliotekens övriga verksamhet. T.ex. erbjuder frivilliga i olika it-föreningar rådgivning medan Finlands Röda Kors tillhandahåller läxhjälp osv. Biblioteken erbjuder medborgarsamhället en mångsidig verksamhetsarena.

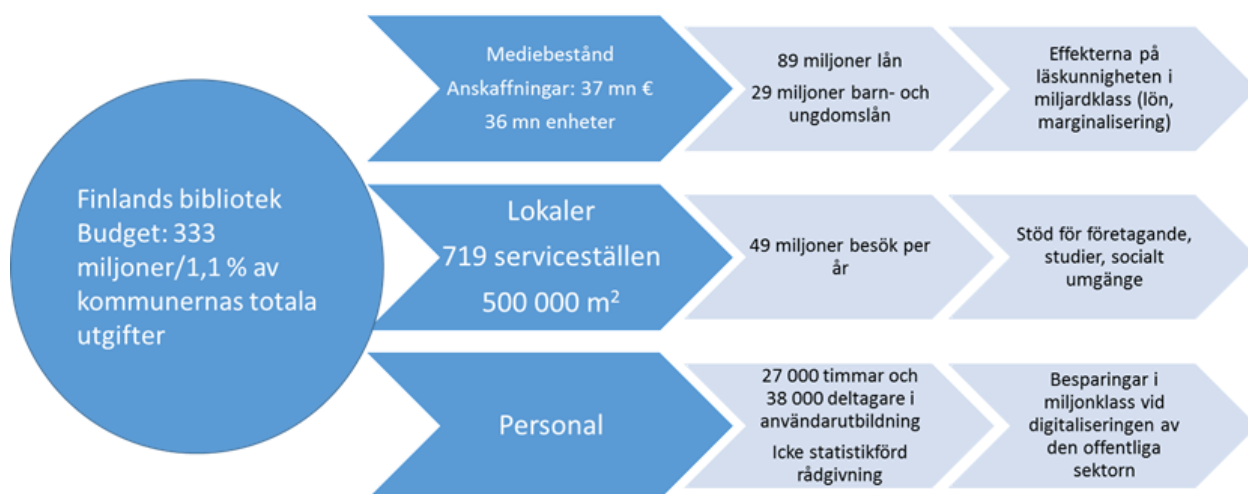

Bild 12: Bibliotekens ekonomiska effekter

Bild 12 sammanfattar bibliotekens ekonomiska effekter. Den tydligaste effekten är stödet för läskunnigheten. Enligt en bedömning i PISA-undersökningen finns det i Finland närmare 7 000 unga per åldersklass som riskerar marginalisering p.g.a. låg läskunnighet. Även hög läskunnighet har emellertid betydelse och påverkar arbetslivskompetensen och t.ex. lönen. Effekterna av att marginalisering förhindras och arbetslivskompetensen stöds uppgår till flera miljarder euro.

I en värld som håller på att digitaliseras behöver människorna fortfarande lokaler där de kan arbeta, studera och träffa varandra. Mer allmänt behöver medborgarsamhället öppna verksamhetsarenor. Biblioteken har svarat på detta behov. Lokalerna har ändrats så att de blivit öppnare och kan användas för fler ändamål än tidigare. Det är svårt att fastställa den direkta ekonomiska effekten av denna förändring. Klart är i alla fall att företagarna, de studerande och invandrarna har hittat till biblioteken. Många frivilligorganisationer använder biblioteken i sin verksamhet. Allt detta har både direkta och indirekta ekonomiska effekter. Den direkta effekten uppstår när de företagare som arbetar i biblioteken skapar nätverk och därigenom ny affärsverksamhet. Den indirekta effekten uppstår exempelvis genom att integrationen av invandrarna påskyndas och sysselsättningen därigenom förbättras. De öppna offentliga lokalernas betydelse borde undersökas närmare enligt utländska modeller.

I biblioteken kan människorna träffa varandra i en värld som digitaliseras alltmer. Samtidigt är biblioteken föregångare när det gäller digitaliseringen. Den här rollen har de haft sedan länge. I och med att olika tjänster överförs till nätet och mobilteknologin blir allt vanligare har denna roll blivit allt tydligare. Alla människor hänger inte med i digitaliseringen, utan behöver hjälp. Det gäller framför allt den äldre befolkningen, men det finns också andra som behöver råd och hjälp. Vissa av dem behöver också tillgång till en internetanslutning.

Okunnighet om informationsteknik skapar en ny form av marginalisering, när människor inte klarar av att använda olika tjänster eller inte kan delta i den sociala kommunikation som tekniken möjliggör. Det finns t.o.m. tecken på att det elektroniska arbetssökandet i sig kan utgöra ett oöverstigligt hinder. Ofta innebär oförmågan att använda elektroniska tjänster också högre priser.

Biblioteken har fått en viktig roll genom att de stöder människors it-kunskaper. Som platser för rådgivning med låg tröskel erbjuder de stöd vid olika it-problem och mer omfattande kurser för utveckling av de digitala kunskaperna. Den offentliga sektorn eftersträvar besparingar på hundratals miljoner euro med hjälp av digitaliseringen. Om människorna inte får de digitala kunskaper som behövs kan målet dock inte uppnås. Biblioteken har här en viktig roll, eftersom de kan ge samhället besparingar på miljontals euro.

Samhällets kostnader för biblioteken uppgår till 333 miljoner euro, vilket är endast en dryg procent av nettoutgifterna inom den kommunala ekonomin. Framför allt genom kompetensutvecklingen når effekterna miljardklass. Med tanke på samhällets oro för att ojämlikheten och marginaliseringen ökar och för att läskunnigheten försämras bör man komma ihåg att biblioteken arbetar inom dessa områden. De satsningar som samhället gör på biblioteken betalar sig mångfaldigt tillbaka.

Biblioteken erbjuder alla en möjlighet att utveckla sig själva. Det finns emellertid personer som inte utnyttjar denna möjlighet. Tammerforsmodellen visar att man genom aktivt arbete bättre kan nå dem som bibliotekens verksamhet riktar sig till. T.ex. märks satsningar på barn- och ungdomslitteratur och på lästips i form av fler utlåningar. På motsvarande sätt har kunskapsstorget mött de utmaningar som digitalt kunnande medför. Genom att utveckla nya verksamhetsmodeller kan biblioteken även i fortsättningen förbättra sin verksamhet.

Källor

Aabø Svanhild (2011) The value of public libraries: a socio-economic analysis, In Belotti, M. (Ed.). Verso un'economia della biblioteca: Finanziamenti, programmazione e valorizzazione in tempo di crisi, Editrice Bibliografica, Milano, pp. 169–176

Bang Maria (2011) Yleisen kirjaston rooli maahanmuuttajien kotouttamisprosessissa – Esimerkkinä Kouvolan kaupunginkirjasto, Pro Gradu-avhandling, Informationsforskning och interaktiva medier, Tammerfors universitet

Dhyrbye Lotte Hviid: Using Economic Impact Analysis in Demonstrating value of Public Libraries, Framtiden Biblioteker

EU (2012) EU high level group of experts on literacy, Final Report

Fujiwara Daniel, Lawton Ricky, Mourato Susana (2015) The health and wellbeing benefits of public libraries, Arts Council England

Gullman Mirva, Sunimento Kati, Poutala Pirjo (2011) Oppimisvaikeuksista vapaaksi -hankkeen lop-puraportti, Kriminaalihuollon tukisäätiö, Monisteita 3/2011

Hyypä Markku (2013) Kulttuuri pidentää ikää. Helsingfors: Duodecim, 2013 (Borgå: Bookwell).

Indiana Business Research Center (2007) The Economic Impact of Libraries in Indiana

Intosalmi Hennariikka, Nykänen Jaana, Stenberg Lea (2013) Teknologian käyttö ja asenteet 75–89-vuotiailla – Raportti kyselytutkimuksesta. KÄKÄTE-projektet

Jervelund Christian, Kjoller-Hansen Anders Oskar, Steen-Knudsen Jossi, Jorgensen Johanne (2015) The Economic Value of Public Libraries, Fremtidens Biblioteker

Kajanoja, J. (2000) Syrjäytymisen hinta. I verket Heikkilä, M. & Karjalainen, J. (red.) 2000. Köyhyys ja hyvinvointivaltion murros. Gaudeamus, Helsingfors 2000, 233–236

Lehtiniemi, Iina (2017) “Se on niinku mulla ois jouluaatto aina kerran kuussa” - Tampereen kaupunginkirjaston kotipalvelutoiminnan hyödyt ikääntyneiden asiakkaiden hyvinvoinnille. Tammerfors universitet, fakulteten för kommunikationsvetenskap, informationsforskning och interaktiva medier, Pro Gradu-avhandling

Light Ben, Houghton Kirralie, Burgess Jean, Klæbe Helen, Osborne Roger, Cunningham Stuart, Hearn Greg (2016) The Impact of Libraries as Creative Spaces, Digital Media Research Centre Queensland University of Technology

Läscentrum (2014) <http://www.lukukeskus.fi/lukuviikko2014/10-faktaa-lukemisesta-2/>

Mustikkamäki, M. (2016) Sivistys, kirjastot ja mediakasvatus. I publikationen Monimuotoinen mediakasvatus. Helsingfors: KAVI

Mustikkamäki, M. (2013) Yleinen kirjasto lasten ja nuorten kolmantena tilana. Lapset netissä – Puheenvuoroja lasten ja nuorten netinkäytöstä ja riskeistä. Helsingfors: Sällskapet för mediefostran

Niemelä Anna (2013) Kirjastojen kansallinen käyttäjäkysely 2013 - Raportti tärkeimmistä tuloksista. Nationalbiblioteket

OECD (2016) Education at Glance, OECD

OECD (2016) Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills, OECD Skills Studies, OECD Publishing, Paris.

OECD (2015) Skills Outlook – youth, skills and employability

PIRLS (2011) PIRLS 2011 International Results in Reading, TIMMS & PIRLS International Study Center, Lynch School of Education, Boston College

Sipilä Noora, Kestilä Laura, Martikainen Pekka (2011) Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen – mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa, Yhteiskuntapolitiikka 76

Steffen Nicolle, Lietzau Zeth, Lance Keith Curry, Rybin Amanda, Molliconi Carla (2009) A Return on Investment Study of Colorado Libraries, Library Research Service

Finlands Ungdomssamarbete Allians rf (2010) Nuorista Suomessa 2010.

Tourila Helena (2016) Sähköisten palvelujen käyttämättömyyden seuraukset välttämättömyyspalveluissa, Konkurrens- och konsumentverket

VATT (2014) Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen, VATT-analyysi 1-2014

Statens revisionsverk (2015) Elektroniska arbetskraftstjänster, Effektivitetsrevisionsberättelse 8/2015

FM (2016) SAdE-programmet (Programmet för påskyndande av elektronisk ärendehantering och demokrati) Slutrapport. Finansministeriets publikationer – 21/2016

Väljjarvi Jouni, Kupari Pekka, Linnakylä Pirjo, Reinikainen Pasi, Sulkunen Sari, Törnroos Jukka, Arffiman Inga (2003) The Finnish Success in PISA – and some reason behind it. Insititute for Educational Research, University of Jyväskylä

Ylitalo Marko (2014) Lapsuudenkodin kirjat vaikuttavat aikuisiän lukutaitoon, Hyvinvointikatsaus 3/2014 – Teema: Inhimillinen pääoma

Statistikällor

Statistik för biblioteken i Finland: <http://tilastot.kirjastot.fi/?lang=sv>

Statistikcentralens undersökning om tidsanvändning: http://www.stat.fi/til/akay/index_sv.html

Förläggarnas försäljningsstatistik: <http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?language=FIN>

Statistik över kommunekonomin: http://www.stat.fi/til/kta/index_sv.html

Statistikcentralens statistik över befolkningens användning av informations- och kommunikationsteknik: http://www.stat.fi/til/sutivi/index_sv.html

Intervjuer

Ala-Kauhaluoma Mika, kontaktchef, Stiftelsen för rehabilitering

Heikkilä-Halttunen Päivi, fri forskare

Helin Satu, verksamhetsledare, Centralförbundet för de gamlas väl

Kivi Riitta-Liisa, avdelningschef, Hemtjänsten, äldre personer, Tammerfors stad

Leino Kaisa, forskare, Jyväskylä universitet

Lindberg Pirkko, chef för biblioteks- och medborgarinstitutsenheten, Tammerfors stad

Meriläinen Marjaana, områdesbibliotekschef – västra området, Tammerfors stad

Rasi Perttu, servicechef, Informationssamhällestjänster, kunskapstorgen, Tammerfors stad

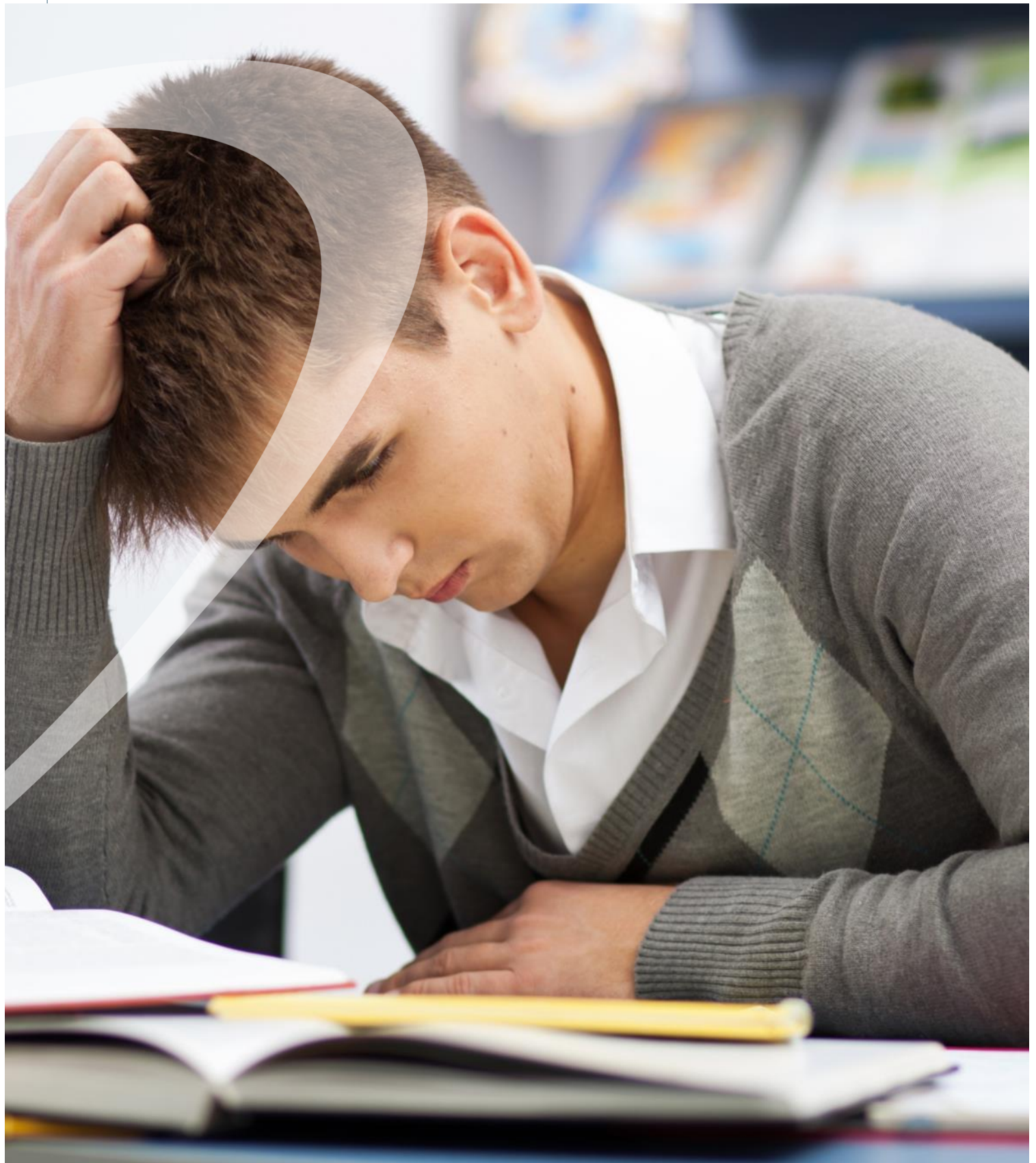
Rissanen Oli-Pekka, specialsakkunnig, finansministeriet

Ruuskanen-Parrukoski Pirkko, verkställande direktör, Kansanvalistusseura

Räsänen Pekka, professor, Åbo universitet

Salmenkangas Niina, servicechef, Barn- och ungdomstjänster, Tammerfors stad

Selkee Johanna, specialsakkunnig, Kommunförbundet

DANMARK

Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20
2000 Frederiksberg
Danmark
Tel: (+45) 3369 1369
office@oxfordresearch.dk

NORGE

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norge
Tel: (+47) 4000 5793
post@oxford.no

SVERIGE

Oxford Research AB
Norrländsgatan 11
103 93 Stockholm
Sverige
Tel: (+46) 08 240 700
office@oxfordresearch.se

FINLAND

Oxford Research Oy
Södra Hesperia­gatan 18
00100 Helsingfors
Finland
www.oxfordresearch.fi
office@oxfordresearch.fi

BRUXELLES

Oxford Research
C/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, 1000 Brussels
www.oxfordresearch.eu
office@oxfordresearch.eu

LATVIJA

Baltijas Konsultācijas, SIA
Vīlandes iela 6-1
LV-1010, Rīga, Latvija
Tel.: (+371) 67338804
info@balticconsulting.com
www.balticconsulting.com